

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS**

**ELENA BUŽINSKAJA
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA**

**ACTIO PAULIANA:
TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas –
Lektorius dr. Ažuolas Čekanavičius**

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ACTIO PAULIANA PRIGIMTIS, TIKSLAS IR SAMPRATA	6
2. ACTIO PAULIANA TAIKYMO SĄLYGOS	11
2.1. Kreditoriaus reikalavimo teisė	13
2.2. Kreditoriaus reikalavimo teisės pažeidimas	21
2.3. Sudaryto skolininko sandorio neprivalomumas	30
2.4. Skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumas	33
2.5. Ieškinio senatis	39
3. TEISINĖS ACTIO PAULIANA INSTITUTO TAIKYMO PASEKMĖS	43
3.1. <i>Actio Pauliana</i> instituto taikymo įtaka sąžiningo įgijėjo teisėms	46
4. ACTIO PAULIANA INSTITUTO YPATUMAI BANKROTO PROCESĖ	48
IŠVADOS	51
PASIŪLYMAI	53
LITERATŪROS SĄRAŠAS	54
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61

IVADAS

Temos aktualumas. 2008 m. pabaigoje Lietuva pasaulinės finansų krizės akivaizdoje susidūrė su itin dideliais finansiniais sunkumais, nubloškusiais valstybę į ekonominės recesijos duobę.¹ Atsižvelgiant į tai, kad vien 2009 m. bankroto bylų skaičius, palyginus su 2008 m., padidėjo 92,6 proc., o vėliau kiekvienais metais mažėjo tik 10-20 proc. apimtimi², Lietuvos teismus užklupo su nesąžiningais skolininkais susidūrusių kreditorių ieškinių gausa ir keliamų bankroto bylų lavina. Todėl šiuo metu itin aktualūs tapo specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai, įtvirtinti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) Šeštos knygos IV skirsnyje, kurie įgalina kreditorių apsisaugoti nuo nesąžiningo skolininko neteisėtų veiksmų.

Temos iširtumas ir naujumas. *Actio Pauliana*, kaip specialus kreditoriaus interesų gynimo būdas, ne kartą buvo nagrinėjamas Lietuvos civilinės teisės mokslininkų, bet, deja, pakankamai glaustai ir fragmentiškai apibūdinant tik teorines šio instituto taikymo sąlygas arba vien jų taikymą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Doc. dr. Dangutės Ambrasienės ir prof. Egidijaus Baranausko ir kt. išleistame vadovėlyje „Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida.“ lakoniškai aptarta *actio Pauliana* paskirtis ir taikymo sąlygos, o doc. dr. Salvijos Kavalnės ir prof. Rimvydo Norkaus vadovėlyje „Bankroto teisė. Antroji knyga.“ trumpai apžvelgtas šio instituto taikymas bankroto procese. Doc. dr. Dangutės Ambrasienės ir doc. dr. Solveigos Cirtautienės moksliniame straipsnyje „Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose“ (*Jurisprudencija*. 2003, Nr. 37 (29)), dr. Dalios Augaitės moksliniame straipsnyje „Actio Pauliana“ (*Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55 (47)), dr. Ilmos Daubarienės mokslinėje studijoje „Actio Pauliana instituto sutartiniuose santykiuose taikymo praktiniai probleminiai aspektai“ („Socialinių transformacijų raiška“: konferencijos straipsnių leidinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012) bei Dominyko Vanhara straipsnyje „Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (actio Pauliana) probleminiai aspektai“ (*Juristas*. 2009 m. Nr. 11) pakankamai glaustai aptariamos *actio Pauliana* taikymo sąlygos ir tam tikri probleminiai šio instituto taikymo aspektai teismų praktikoje, tačiau iki šiol nėra atlikta išsami civilinės teisės doktrinos ir teismų praktikos analizė, ar dabartinis teisinis reglamentavimas ir jį aiškinanti teismų praktika bei civilinės

¹ Lietuvos makroekonomikos apžvalga Nr. 49 (2012-09-25),

http://fin.seb.lt/vbfin/subscription/view.fw?id=4069&s_menu=4&lang=lt. Prisijungimo laikas: 2012-12-12.

² Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų eigos apžvalgos 2009-2011 m., <http://www.bankrotdep.lt/Apzvalgos.php>. Prisijungimo laikas: 2012-12-12.

teisės mokslas atspindi ir įgyvendina *actio Pauliana* instituto paskirtį – ginti kreditoriaus interesus nuo nesąžiningų skolininko veiksmų. Atsižvelgiant į temos turinį ir darbo apimtį bei siekiant visapusiškai išsigilinti į tyrimo problemą ir atsakyti į iškeltus probleminius klausimus, šio darbo objektas yra apribotas *actio Pauliana* instituto tyrimu tik Lietuvos civilinės teisės doktrinoje ir Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo objektas. *Actio Pauliana* kaip specialus kreditoriaus interesų gynimo būdas, šio instituto taikymo sąlygos ir ypatumai.

Iškelta hipotezė. Lietuvos teismų praktika tinkamai apibrėžia *actio Pauliana* instituto paskirtį, tačiau suformuotos šio instituto teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės yra nesuderinamos su šio instituto tikslu – ginti kreditoriaus interesus nuo nesąžiningų skolininko veiksmų.

Darbo tikslas. Sistemiškai ir išsamiai išanalizuoti *actio Pauliana* instituto teisinį reglamentavimą bei atskleisti civilinės teisės doktrinoje ir Lietuvos teismų praktikoje numatytų šio instituto aiškinimo ir taikymo taisyklių aspektus.

Uždaviniai. Šio darbo tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. Atskleisti *actio Pauliana* instituto tikslą, prigimtį ir sampratą Lietuvos teisės moksle ir suformuotoje teismų praktikoje;
2. Kompleksiškai išanalizuoti ir palyginti *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygas, ypatumus ir teises pasekmes Lietuvos teisinėje literatūroje ir teismų praktikoje;
3. Nustatyti ir atskleisti *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygas ir aspektus, kurie yra nesuderinami su šio instituto tikslu – ginti kreditoriaus interesus nuo nesąžiningų skolininko veiksmų;
4. Suformuoti išvadas ir pateikti pasiūlymus dėl *actio Pauliana* taikymo, kurie padėtų kreditoriui tinkamai pasinaudoti šiuo kreditoriaus interesų gynimo būdu.

Tyrimo metodai.

1. *Istorinio metodo* pagalba darbe analizuojama *actio Pauliana* instituto prigimtis, genezė, teisinio reglamentavimo ir teismų praktikos pokyčiai;
2. *Teleologinio metodo* pagalba darbe atskleidžiamas *actio Pauliana* instituto tikslas ir paskirtis;

3. *Sisteminės analizės metodo* pagalba atskleidžiamas *actio Pauliana* taikymo sąlygų tarpusavio ryšys, kitų institutų įtaka *actio Pauliana* institutui, nustatoma instituto vieta Lietuvos teisinėje sistemoje;
4. *Dokumentų analizės metodo* pagalba darbe analizuojama civilinės teisės doktrina, *actio Pauliana* institutą reglamentuojantys teisės aktai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės taikymo ir aiškinimo praktika;
5. *Lyginamojo metodo* pagalba atskleidžiami probleminiai *actio Pauliana* aspektai, lyginant šio instituto teisinį reglamentavimą su užsienio šalių praktika;
6. *Apibendrinimo metodo* pagalba apibendrinami darbe gauti tyrimo rezultatai, formuojamos išvados ir praktiniai pasiūlymai.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai ir išvados su pasiūlymais. Pirmame skyriuje pateikiama trumpa *actio Pauliana* instituto recepavimo Lietuvos Respublikos teisiniame reglamentavime apžvalga, atskleidžiama *actio Pauliana* instituto paskirtis ir samprata. Antrame skyriuje tiriamos šio kreditoriaus interesų būdo taikymo sąlygos ir jų probleminiai aspektai. Trečiame skyriuje apžvelgiamos Pauliano ieškinio teisinės pasekmės, o ketvirtasis skyrius yra skirtas aptarti *actio Pauliana* taikymo ypatumus bankroto bylose. Darbo pabaigoje, atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, suformuotos išvados ir pasiūlymai.

1. *ACTIO PAULIANA PRIGIMTIS, TIKSLAS IR SAMPRATA*

Kiekvienoje teisinėje valstybėje asmeniui suteikiama teisė naudotis savo subjektinėmis teisėmis, neperžengiant kito asmens teisių ir teisėtų interesų ribų. Taip sukuriama kiekvieno asmens teisių ir pareigų pusiausvyra, neleidžianti vieno asmens teisių sąskaita, įgyvendinti kito asmens siekiamų interesų. Iš to išplaukia Lietuvos Respublikos Konstitucijos 28 str. įtvirtinta nuostata, kad „įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių“.³ Taigi teisės įgyvendinimas suprantamas kaip socialinis reiškinys, darantis realų poveikį visuomeniniams santykiams.⁴

Civilinės teisės doktrinoje mokslininkai išskiria faktinius ir teisinius (arba kitaip juridinius) teisių įgyvendinimo būdus. Anot doc. dr. Vytauto Mizaro, tiek faktiniai, tiek teisiniai subjektinės teisės įgyvendinimo būdai sukelia atitinkamas teises pasekmes.⁵ CK 1.138 str. numato pagrindinį, tačiau nebaigtinį teismo taikomų civilinių teisių gynimo būdų sąrašą, kai subjektas, naudodamasis savo teisėmis, pažeidžia kito asmens teises.⁶ Neretai specifiniams teisiniams santykiams CK numato konkretų – tam atvejui taikomą subjektinės teisės gynimo būdą, kaip antai daikto savininko teisė ginti savo subjektyvias teises vindikaciniu arba negatoriniu ieškiniu ir t. t. Tuo atveju, kai konkretus subjektyvias teisės gynimo būdas nenumatytas, civilinių teisių santykių subjektams suteikiama teisė savo nuožiūra pasirinkti jiems priimtinausią savo teisių gynimo būdą arba kelis būdus.⁷

Dispozityvumo ir sutarčių laisvės principai suteikia kiekvienam teisės subjektui teisę pasirinkti ne tik savo teisių gynimo būdą, bet ir koku būdu jis įgyvendins savo teises. Tačiau neretai toks laisvas savo teisės realizavimo būdo pasirinkimas tampa pagrindine priemone sąžiningų asmenų teisių pažeidimui įvykdyti, kadangi iš pirmos pažiūros įstatymo raidę atitinkantis sandoris ar kitas juridinę reikšmę turintis veiksmas ar neveikimas iš tikrųjų esmingai pažeidžia kito subjekto, o tiksliau – kreditoriaus, teises ir teisėtus interesus. Pavyzdžiui, skolininkas, turėdamas vykdytiną turtinę prievolę kreditoriui, sąmoningai perleidžia visą savo turtą kitam subjektui, kadangi žino, kad šis jo turtas bus panaudotas kreditoriaus reikalavimui patenkinti. Akivaizdu, kad tokiu būdu skolininkas gali sudaryti sandorius ar atlikti kitus juridinius veiksmus, kurie iš pirmo žvilgsnio

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁴ Baublys. L., Beinoravičius D. ir kt. Teisės teorijos įvadas. Antras pataisytas leidimas. Vilnius: Leidykla MES, 2012. P. 391.

⁵ Mizaras V. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000. P. 540.

⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 272-273.

atitiks teisės aktų reikalavimus, tačiau tokiu būdu bus pažeista arba pernelyg apsunkinta kreditoriaus teisė į tinkamą skolininko prievolės įvykdymą. Profesoriai Michailas Braginskis ir Vasilijus Vitrianskis mano, kad tokio pobūdžio situacijoje kreditorius tampa iš esmės bejėgis, kadangi jis neturi teisės reikalauti pripažinti nesąžiningo skolininko sudarytą sandorį negaliojančiu, nes nėra nei tokiu sandoriu perleisto turto savininkas (nuosavybės teisės turėtojas), nei sudaryto sandorio šalis.⁸

Iš to išplaukia išvada, kad tokioje situacijoje įprastinių civilinių teisių gynimo būdų *neužtenka*, nes, kaip minėta, skolininko veikimas arba neveikimas gali atitikti visus įstatyminius reikalavimus ir formaliai neprieštarauti CK įtvirtintiems imperatyvams, tačiau nepaisant to, kreditoriaus interesai bus esmingai pažeisti. Minėtoje situacijoje kreditorius, norėdamas apginti savo teises, susidurtų su įrodinėjimo naštos problema, kadangi pagal bendrąjį civilinėje teisėje galiojantį principą, kiekvienas asmuo laikomas sąžiningu, kol neįrodoma priešingai. Siekiant išvengti tokio kreditoriaus padėties apsunkinimo, įstatymų leidėjas Civiliniame kodekse numatė specialius kreditoriaus interesų gynimo būdus (*actio Pauliana*, netiesioginį ieškinį ir sulaikymo teisę), reglamentuojamus atskirame CK Šeštosios knygos IV skyriuje.

Actio Pauliana (arba Pauliano ieškinys) – kaip specialusis kreditoriaus interesų gynimo būdas atsirado dar Senovės Romos laikais.⁹ Šis institutas buvo numatytas Digestuose, o ieškinio pavadinimas kildinamas iš Bizantijos teisininko Pauliaus vardo.¹⁰ Kaip jau buvo minėta, nesąžiningas skolininkas gali esmingai pažeisti kreditoriaus teises ir padaryti kreditoriaus reikalavimo teisę beveik neįgyvendinamą. Vadinasi, *actio Pauliana* instituto recepavimą Lietuvos civilinėje teisėje „nulėmė būtinumas užkirsti kelią nesąžiningiems skolininkams, vengiantiems prievolių įvykdymo, išieškojimo nukreipimo į jiems priklausantį turtą, kurį skolininkai perleidžia kitiems asmenims (dažniausiai savo sutuoktiniams, giminėms, kitiems asmenims)“.¹¹

Paminėtina, jog *actio Pauliana* institutas Lietuvoje žinomas nuo 1931 m., kai buvo priimtas Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatymas.¹² Šis įstatymas reglamentavo kreditoriaus teisę ginčyti skolininko sudarytas sutartis ir kitus aktus, kurie pakenkė skolininko kreditoriams. Svarbu pabrėžti, kad kreditorius privalėjo įrodyti tiek skolininko, tiek kitos sandorio šalies nesąžiningumą, t. y. kreditorius pagal bendrąją taisyklę turėjo paneigti sąžiningumo prezumpciją. Manytina, kad toks teisinis reglamentavimas buvo nepakankamai efektyvus, kadangi

⁸ Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. 3-е изд., Статут, 2009. Р. 793-794.

⁹ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P.164-165.

¹⁰ Girard P. F. Romėnų teisė. Kaunas: VDU Universiteto teisių fakulteto leidykla, 1932. T.2. P. 50-53.

¹¹ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P. 50.

¹² Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatymas // Vyriausybės žinios. 1931 m. Nr. 367-2506.

kreditorius susidurdavo su pernelyg didele įrodinėjimo našta, kuri suponuodavo praktiškai sunkiai įgyvendinamą kreditoriaus interesų gynybą.

Okupacijos laikotarpiu *actio Pauliana* instituto Lietuvos civilinėje teisėje nebuvo.¹³ Vėliau būtent Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatymo pagrindu buvo parengtas senojo 1964 m. Civilinio kodekso 57¹ str., įtvirtinantis *actio Pauliana* institutą.¹⁴ Straipsnio formuluotė: „skolininko sudarytas sandoris, kurio pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šis sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti, gali būti teismine tvarka pripažįstamas negaliojančiu pagal kreditoriaus ieškinį“¹⁵ suponavo, jog ši norma nesiejo atlygintinio sandorio pripažinimo negaliojančiu su sandorio šalių nesąžiningumu ir neįtvirtino nesąžiningumo prezumpcijos.¹⁶ Tai yra esminis šios senojo CK normos skirtumas, palyginus su šiuo metu galiojančiu *actio Pauliana* instituto teisiniu reglamentavimu.

Be to, atkreiptinas dėmesys, jog 1964 m. CK 57¹ straipsnis buvo numatytas sandorių negaliojimo institutą reglamentuojančiame skirsnyje¹⁷, kas leidžia daryti išvadą, jog įstatymų leidėjas pirminiu *actio Pauliana* instituto tikslu laikė nesąžiningo skolininko sudaryto sandorio pripažinimą negaliojančiu, kai tuo pačiu metu teismų praktika, nagrinėdama tokio pobūdžio bylas, jau išgrynino kitą, mūsų manymu – tikrąjį, instituto tikslą – „taikant restituciją sugrąžinti skolininko turtą, kuri šis nesąžiningai perleido tretiesiems asmenims ir šio turto sąskaita patenkinti kreditoriaus reikalavimą“.¹⁸ Vadinas, dar prieš įsigaliojant naujam 2000 m. Civiliniam kodeksui, kuriame įstatymų leidėjas Pauliano ieškinį atskyrė nuo sandorio negaliojimo pagrindų ir perkėlė į atskirą skirsnį, kasacinis teismas jau tinkamai aiškino *actio Pauliana* instituto tikrąjį tikslą, nurodydamas, kad „sandorio pripažinimas negaliojančiu nėra pagrindinis šio ieškinio tikslas, o tik priemonė atkurti skolininko sudarytu sandoriu pažeistą jo mokumą ir sugrąžinti skolininką į ankstesnę turtinę padėtį, kad kreditorius galėtų patenkinti savo reikalavimą“.¹⁹ Tokios nuomonės Lietuvos teismų praktika laikosi iki šiol.²⁰

¹³ Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 54.

¹⁴ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P. 51.

¹⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso papildymo 57(1) straipsniu ir 84, 318, 472(1) straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 57-1582.

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P. 108.

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19–138.

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-201/2001, kat. 31.6.1.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

2001 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujam Civiliniam kodeksui matome, kad *actio Pauliana* institutas išskirtas į atskirą – CK Šeštosios knygos IV skirsnį²¹, skirtą specialių kreditoriaus interesų gynimo būdų reglamentavimui. Doc. dr. Dangutės Ambrasienės ir doc. dr. Solveigos Cirtautienės nuomone, „*actio Pauliana* instituto išskyrimą iš sandorio negaliojimo pagrindų į atskirą skyrių lėmė pagrindinė Pauliano ieškinio instituto paskirtis ir tikslas, t. y. jo kompensacinis pobūdis“.²² Autorių nuomonę patvirtina ir susiformavusi teismų praktika.²³

Paminėtina, kad laikui bėgant Lietuvos Aukščiausiasis Teismas detalizavo *actio Pauliana* instituto santykį su sandorių negaliojimo pagrindais, nurodydamas, jog „*actio Pauliana* laikytinas sandorių negaliojimo instituto *išimtimi*, kadangi suteikia ne sandorio šaliai – kreditoriui – teisę ginčyti skolininko su trečiaisiais asmenimis sudarytus sandorius, siekiant apsiginti nuo nesažiningų skolininko veiksmų, kuriais siekiama nevykdyti ar netinkamai vykdyti kreditorių reikalavimus“.²⁴ Taigi skirtingai nei civilinės teisės doktrina, susiformavusi teismų praktika neatrigoja *actio Pauliana* ir sandorių negaliojimą kaip visiškai nesusijusius institutus, o nurodo, jog *actio Pauliana* yra sandorių negaliojimo instituto *išimtis*, kadangi sandoris nuginkčijimas ne sandorio šalies, o vienos iš sandorio šalių kreditoriaus iniciatyva. Manytina, kad toks Lietuvos Aukščiausiojo Teismo aiškinimas aiškiau atspindi šio instituto esmę, kadangi, net ir pripažinus šiuolaikinės civilinės teisės doktrinoje įtvirtintą nuostatą, jog sandorio pripažinimas negaliojančiu yra tik priemonė Pauliano ieškinio tikslui pasiekti, vis tiek negalima ignoruoti fakto, kad viena iš tokio pobūdžio ieškinio teisinių pasekmių yra sandorio pripažinimas negaliojančiu. Todėl pritartina teismų praktikoje suformuoti nuostatai, kad *actio Pauliana* institutas traktuotinas kaip sandorių negaliojimo instituto specifinė išimtis.

Išanalizavus teisinėje literatūroje esančias *actio Pauliana* sampratas matome, kad šis institutas įvardijamas kaip „teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo arba turėjo žinoti“.²⁵ Iš to išplaukia Pauliano ieškinio paskirtis – „šiuo ieškiniu siekiama apginti kreditorių nuo nesažiningų skolininko veiksmų, kuriais šis, siekdamas išvengti prievolės vykdymo kreditoriui (lot.

²¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

²² Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P. 51.

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-360/2012, kat. 35.6.1.

²⁵ Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 54; Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P. 50.

fraus creditorum), pablogina savo turtinę padėtį perleisdamas turtą kitiems asmenims“.²⁶ Teismų praktika šiuo klausimu iš esmės pritaria doktrinoje įtvirtintai *actio Pauliana* instituto paskirties formuluotei, konstatuodama, kad „CK 6.66 str. įtvirtinto vieno iš kreditoriaus interesų gynimo būdų paskirtis yra ginti kreditorių nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, kuriais mažinamas skolininko mokumas ir kartu kreditoriaus galimybė gauti visišką savo reikalavimo patenkinimą“.²⁷ Manytina, kad tiek kasacinio teismo suformuluota teisės aiškinimo ir taikymo praktika, tiek civilinės teisės doktrina pakankamai aiškiai atskleidžia analizuojamo instituto paskirtį ir tikslą bei detalai nurodo, kokiais atvejais jis turėtų būtų taikomas kreditoriaus interesams apginti.

Iš išdėstyto galima daryti išvadą, jog *actio Pauliana* kaip specialusis kreditoriaus interesų gynimo būdas „akivaizdžiai riboja skolininko teisę naudotis sutarčių laisvės principu, kadangi skolininkas, turėdamas galiojančią prievolę kreditoriui, privalo atsižvelgti į kreditoriaus interesus ir jų nepažeisti, sudarydamas bet kokį sandorį dėl savo turto, į kurį potencialiai galėtų būti nukreiptas išieškojimas kreditoriaus naudai“.²⁸ Akivaizdu, kad toks įstatyminis reglamentavimas suteikia galimybę *kontroliuoti* skolininko elgesį, jam dalyvaujant civilinėje teisinėje apyvartoje. Apie tai užsimena ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje nurodydamas, kad faktiškai toks teisinis reglamentavimas įtvirtina asmens sudaromų sandorių kontrolės galimybę.²⁹

Taigi apibendrinami galime konstatuoti, jog *actio Pauliana* instituto įtvirtinimo būtinybę lėmė poreikis užtikrinti kreditoriaus interesų apsaugos mechanizmą nuo nesąžiningų jo skolininko veiksmų. Instituto teisinis reglamentavimas keitėsi, įstatymų leidėjui atsižvelgus į senesnio reguliavimo spragas ir tam tikrą neišbaigtumą, kuris *išryškėjo teisės taikymo srityje*, formuojant teismų praktiką dėl šio instituto kompensacinės paskirties. Atsižvelgus į šiuos aspektus naujojo CK Šeštojoje knygoje atskirame IV skirsnyje buvo įtvirtinta imperatyvaus pobūdžio kreditoriaus teisė kontroliuoti skolininko sudaromus sandorius ir tokiu būdu užkirsti jam kelią piktnaudžiauti sutarčių laisvės principu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką, skirtingai nei civilinės teisės doktrina, įvardina *actio Pauliana* kaip sandorių negaliojimo instituto specifinę išimtį, kai tuo metu civilinės teisės doktrinos atstovai labiau linkę skirti šiuos institutus kaip netapačius subjektinių teisių gynimo būdus.

²⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P. 108; Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P. 51.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

²⁸ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011. P.182.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

2. *ACTIO PAULIANA* TAIKYMO SĄLYGOS

Kaip jau buvo minėta praeitame skyriuje, *actio Pauliana* riboja sutarčių laisvės principą ir suponuoja skolininko sudaromų sandorių kontrolės prielaidas. Taip pat buvo konstatuota, jog skolininkas gali sąmoningai nevykdyti savo pareigos elgtis sąžiningai ir tokiu būdu pažeisti kreditoriaus teises. Tačiau kyla klausimas, ar tik skolininkas gali elgtis nesąžiningai? Turint omenyje tai, jog kiekvienam asmeniui suteikiama teisė nuspręsti dėl savo teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo, galima daryti išvadą, kad ne tik skolininkas, bet ir kreditorius gali piktnaudžiauti savo teisėmis ir inicijuoti teisminį procesą skolininko atžvilgiu, nors skolininkas nesukėlė jokių neigiamų padarinių kreditoriaus subjektinėms teisėms. Susidarius tokiai situacijai, kreditorius įgytą nepagrįstą privilegiją kontroliuoti kitų asmenų dalyvavimą civilinėje teisinėje apyvartoje ir be teisėto pagrindo kištis į skolininko ir trečiojo asmens civilinius teisinius santykius. Atsižvelgiant į tai, teisės doktrinoje konstatuojama, jog „kreditoriaus teisės neturėtų būti suabsoliutinamos, t. y. kreditoriams neturėtų būti suteikiamos privilegijos skolininko ir trečiojo asmens atžvilgiu“.³⁰ Siekiant apriboti kreditoriaus galimybę piktnaudžiauti savo teisėmis, įstatymų leidėjas CK. 6.66 str. numatytą kreditoriaus teisę suformulavo kaip *imperatyvaus* pobūdžio teisės normą, kuri neleidžia kreditoriui be apibrėžtų sąlygų viseto nustatymo varžyti kitų subjektų teisę pasinaudoti sutarčių laisvės principu.

Kaip pastebi D. Ambrasienė, „imperatyvinį *actio Pauliana* instituto pobūdį lemia poreikis išlaikyti kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyrą“.³¹ Tokia nuomonė iš dalies netiksli, nes taikant *actio Pauliana* institutą, teisinės pasekmės paliečia ne tik šių dviejų asmenų teisinę padėtį, bet ir trečiojo asmens, sudariusio sandorį su skolininku, teisėtus interesus, kadangi iš jo, įstatymo numatytu atveju, gali būti išreikalautas skolininko perleistas jam turtas. Todėl, ignoruojant trečiojo asmens interesus, visų šių asmenų subjektinių teisių pusiausvyra, taikant *actio Pauliana*, traktuotina kaip deklaratyvi. Skirtingai nei D. Ambrasienė, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išvelgia būtinybę atsižvelgti ir į trečiojo asmens interesus bei nurodo, kad reikia užtikrinti kreditoriaus, skolininko bei jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą.³² Manome, kad skirtingai nei civilinės teisės

³⁰ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P. 52.

³¹ Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 57.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-440/2011, kat. 113.6.1.3.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

mokslas, tokia kasacinio teismo teisės taikymo ir aiškinimo taisyklė užtikrina realų ir efektyvų visų teisinį suinteresuotumą turinčių asmenų interesų balansą Pauliano ieškinio nagrinėjimo procese.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, „atsižvelgdamas į imperatyvinį CK 6.66 str. reglamentavimo pobūdį dėl sutarčių laisvės principo ribojimo bei į siekį apriboti kreditoriaus galimybę piktnaudžiauti šiuo institutu“³³, nustatė, jog „*actio Pauliana* institutas gali būti taikomas tik esant šių sąlygų visetui:

- 1) kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę;
- 2) ginčijamas sandoris turi pažeisti kreditoriaus teises;
- 3) nėra suėjęs vienerių metų ieškinio senaties terminas;
- 4) skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio;
- 5) skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises;
- 6) trečiasis asmuo, sudaręs su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, buvo nesąžiningas.“³⁴

Paminėtina, kad kasacinė kolegija vienoje iš bylų pažymėjo, jog „*actio Pauliana* sąlygas teismai turi išsamiai išanalizuoti, įvertinti ir tik tada konstatuoti jų buvimą arba nebuvimą bylos faktinių aplinkybių kontekste“.³⁵ Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuosekliai laikosi nuostatos, jog sandorį pripažinti negaliojančiu šiuo pagrindu bei taikyti jo teisinius padarinius galima tik esant CK 6.66 str. nustatytų sąlygų *visumai*.³⁶ Kadangi kasacinis teismas reikalauja išvardintų sąlygų *viseto*, nenustačius bent vienos iš aukščiau nurodytų sąlygų, *actio Pauliana* institutas netaikomas. Manytina, kad tokia griežta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija neleidžia kreditoriui piktnaudžiauti savo teisėmis ir užtikrina kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens interesų pusiausvyrą, tačiau įrodinėjamų sąlygų visetas suponuoja ir tam tikrą *actio Pauliana* instituto taikymo apsunkinimą, kadangi kreditorius praktikoje susiduria su tam tikrų sąlygų įrodymo sunkumais, kurie bus aptarti ir išanalizuoti sekančiuose šio darbo poskyriuose.

Apibendrinant, CK 6.66 str. numatyta teisės norma pasižymi imperatyviniu pobūdžiu, kadangi, taikant *actio Pauliana* institutą, yra ribojamas sutarčių laisvės principas, be to, tokiu būdu siekiama užkirsti kelią kreditoriaus piktnaudžiavimui šiuo institutu. Nustovėjusi teismų praktika,

³³ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011. P.182.

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2008, kat. 35.6.1; 126.2; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-178/2008, kat. 35.6.1.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2009, kat. 35.6.1;41; 123.3; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

skirtingai nei civilinės teisės doktrina, akcentuoja ne tik prievolės šalių – kreditoriaus ir skolininko, bet ir trečiojo asmens, sudariusio ginčijamą sandorį su skolininku, tarpusavio interesų pusiausvyrą. Atsižvelgiant į siekį išlaikyti minėtų asmenų interesų balansą, Pauliano ieškinys tenkintinas nustačius kasacinio teismo suformuluotų sąlygų *visetą*, ko pasėkoje kreditoriaus galimybės pasinaudoti šiuo institutu praktikoje yra santykinai apsunkinamos didele įrodinėjimo apimtimi.

2.1. Kreditoriaus reikalavimo teisė

Prieš detalesnį kreditoriaus reikalavimo teisės aptarimą, pirmiausia būtina išsiaiškinti, kas gali teikti Pauliano ieškinį. Atsižvelgiant į *actio Pauliana* instituto paskirtį ir CK 6.66 str. formuluotę, galima teigti, kad šis institutas gali būti taikomas, kai pažeidžiamos bent vieno kreditoriaus teisės. Norint konstatuoti, jog kreditorius turi teisę teikti Pauliano ieškinį, pirmiausia reikia nustatyti, ar jį ir tariamą skolininką sieja prievoliniai teisiniai santykiai. Privatinės teisės požiūriu, prievolė³⁷ yra „įstatyme numatytais pagrindais atsirandantis dviejų ar daugiau asmenų civilinis teisinis santykis, kai šie vienas kitam turi tam tikras teises ir pareigas, o jų įgyvendinimas užtikrintas galimybe taikyti teises sankcijas“.³⁸ Kiekviena prievolė pasižymi konkrečiai apibrėžtu privalomumu ir kreditorius, siekdamas užtikrinti tinkamą jos įgyvendinimą, įgyja teisę naudotis visais, tiek bendraisiais, tiek specialiaisiais įstatymo numatytais subjektyvių teisių gynimo būdais. Kadangi CK 6.2 str. numato, kad „prievolės atsiranda iš sandorių arba kitokių juridinių faktų, kurie pagal galiojančius įstatymus sukuria prievolinius santykius“³⁹, kreditoriaus reikalavimo teisė gali atsirasti „ne tik iš sandorių sudarymo, bet ir iš deliktinės atsakomybės, paveldėjimo, vaikų, sutuoktinių išlaikymo teisinių santykių ir pan.“⁴⁰ Tokios nuomonės laikosi ne tik šiuolaikinė teisinė literatūra, bet ir Lietuvos teismų praktika.⁴¹ Pritartina tokiam požiūriui, kadangi kreditoriaus reikalavimo teisė, turi būti vienodai ginama leistinomis gynybos priemonėmis, nepriklausomai nuo juridinių santykių, iš kurių yra kildinama, pobūdžio. Vadinasi, Pauliano ieškinį gali pareikšti subjektas, kuris turi reikalavimo teisę, kilusią iš bet kokio pobūdžio teisinių santykių.

Nustačius, koks subjektas gali teikti Pauliano ieškinį, tikslinga detaliau aptarti kreditoriaus reikalavimo teisės požymius CK 6.66 str. prasme. Doktrinoje laikomasi pozicijos, kad „taikant *actio Pauliana* institutą būtina, kad kreditorius turėtų *neabejotiną* ir *galiojančią* reikalavimo teisę

³⁷ Žodis „prievolė“ iš lotynų kalbos žodžio „obligatio“ reiškia įsipareigojimą. – Zimmermann R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Cape Town: Juta and Co., Ltd., 1990. P. 1.

³⁸ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius, 2002, 1 dalis. P. 22.

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P.18-19.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2007, kat.34.4.10; 34.5; 34.6; 78.2.1.

skolininkui, t. y. jis taikomas, kai skolininkas nėra įvykdęs visos ar dalies prievolės kreditoriui arba įvykdęs ją netinkamai.⁴² Teismų praktika šiuo klausimu nuosekliai laikosi tokios pat pozicijos.⁴³

Kaip suprantama neabejotina ir galiojanti reikalavimo teisė bendriausia prasme, atskleidžia kasacinis teismas, nurodydamas, jog „kreditorius turi pareigą įrodyti byloje, kad jis turi tokią, t. y. neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, kad *ši egzistuoja, nėra tariama, pasibaigusi ir pan.*“ Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenarinė sesija konstatavo, kad „tuo atveju, kai vyksta civilinis ginčas dėl reikalavimo teisės, remiantis kuria, kreditorius teikia Pauliano ieškinį, teismas visų pirma turi įvertinti kitoje civilinėje byloje reiškiamų ieškinio reikalavimų pobūdį ir galimo jų patenkinimo įtaką kreditoriaus reikalavimo teisei. Civilinė byla pagal *actio Pauliana* tuo pagrindu, kad iškeliamą kita civilinė byla, kurioje skolininkas ginčija kreditoriaus reikalavimo teisę, turėtų (galėtų) būti stabdoma tuo atveju, jeigu, patenkinus skolininko ieškinio reikalavimus toje byloje, kreditoriaus reikalavimo teisė, kaip galiojanti prievolė, būtų *paneigta*“.⁴⁴

Paminėtina, kad senesnėje teismų praktikoje teismai stabdydavo Pauliano ieškinio nagrinėjimą, kol nebus išspręstas ginčas dėl kreditoriaus reikalavimo teisės galiojimo. Naujausia teismų praktika kiek švelnesnę poziciją šiuo klausimu grindžia būtinybe užtikrinti skolininko ir kreditoriaus teisių ir teisėtų interesų pusiausvyrą, proceso ekonomiškumo bei operatyvumo principais, konstatuodama, kad „kreditorius, reikšdamas *actio Pauliana* ieškinį, nors nėra nustatytos ir aiškiai apibrėžtos jo reikalavimo teisės skolininkui, t. y. skolininkas ginčija savo pareigą mokėti skolą ir reikalavimas dėl skolos priteisimo yra nagrinėjamas kitoje civilinėje byloje, prisiima tokio teisių gynimo būdų pasirinkimo riziką, susijusią su būtinybe įrodyti vieną iš būtinų *actio Pauliana* ieškinio tenkinimo sąlygų“.⁴⁵

Manome, kad vėlesnė kasacinio teismo pozicija yra pranašesnė vien tuo aspektu, jog civilinis ginčas išsispręs greičiau ir operatyviau. Dėl kreditoriaus rizikos galime konstatuoti, kad bet kokių atveju kreditorius privalėtų įrodyti, jog turi galiojančią ir neabejotiną teisę, todėl iš esmės netikslinga ir neefektyvu stabdyti Pauliano ieškinio nagrinėjimą ir laukti, kol išsispręs ginčas kitoje civilinėje byloje dėl kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo, jeigu teismas, įvertinęs byloje esančias faktines aplinkybes, gali daryti pagrįstą išvadą, jog kreditoriaus teisė yra neabejotina ir galiojanti bei nėra teisinių prielaidų konstatuoti, kad kitoje civilinėje byloje ši teisė bus nugincyta.

⁴² Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P. 51.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-538/2009, kat. 35.6.1.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-440/2011, kat. 113.6.1.3.

Iš to išplaukia išvada, jog, norint pasinaudoti *actio Pauliana* institutu, kreditoriaus reikalavimo teisė neturi būti iš pradžių pripažinta teismo sprendimu. Įdomu pažymėti, jog tarpukario metais, prieš pateikiant Pauliano ieškinį, kreditoriaus reikalavimas iš pradžių turėjo būti pripažįstamas teismo sprendimu.⁴⁶ Akivaizdu, kad toks reikalavimas nepagrįstai apsunkindavo *actio Pauliana* instituto taikymą, be to, tokiu būdu nebuvo užtikrinamas proceso operatyvumas ir ekonomiškumas, kadangi kreditoriui reikdavo skirti laiko ir piniginių lėšų ne vienam, o dviem teismo procesams, teismai būdavo apkraunami papildomu darbo krūviu. Atsižvelgiant į tai, pritariana tokio reikalavimo panaikinimui naujausiame reglamentavime.

Pabrėžtina, kad, atsižvelgiant į CK 6.66 str. prasmę, kreditorius gali reikšti Pauliano ieškinį visą turimos reikalavimo teisės galiojimo laikotarpį.⁴⁷ Jeigu prievolė įvykdyta tinkamai ar pasibaigė kitais įstatymo numatytais pagrindais, šalių teisiniai santykiai nutrūksta ir šalys nebeturi viena kitai jokių pretenzijų. Todėl darytina išvada, kad, sutinkamai su šiuo metu galiojančiu *actio Pauliana* instituto teisiniu reglamentavimu, tinkamam jo taikymui aktualesnis kreditoriaus reikalavimo teisės ne pasibaigimo, o būtent *atsiradimo* momentas.⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momentą akcentuoja dėl to, kad naudoti Pauliano ieškinį, kaip savo subjektinių teisių gynimo būdą, kreditorius gali per visą savo reikalavimo teisės galiojimo laikotarpį, t. y. *nuo to momento, kai asmuo tampa kreditoriumi*, iki visiško prievolės įvykdymo. Taigi „tik tie sandoriai, kurie yra sudaryti po prievolės atsiradimo momento, gali pažeisti kreditoriaus teises ir interesus, nes *skolininkas negali pažeisti būsimos prievolės*, priešingu atveju netektų prasmės įstatymo nustatyta sąlyga dėl skolininko žinojimo apie kreditoriaus teisių pažeidimą“.⁴⁹

Apie šio aspekto svarbą be kita ko liudija ir tas faktas, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas naujausių teisės taikymo ir aiškinimo praktiką, pakeitė savo 2008 m. apžvalgoje dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo suformuotą praktiką dėl kreditoriaus pareigos įrodyti aplinkybę, jog jis turi galiojančią ir neabejotiną reikalavimo teisę. Kasacinis teismas vėlesnėje praktikoje *išskyrė dar vieną šios pareigos įrodinėjimo aspektą*, nurodydamas, jog „pagrįsdamas ieškinį savo teisių pažeidimu kreditorius turi įrodyti ne tik tai, kad turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, tačiau ir *tai*,

⁴⁶ Gecas D. Kreditoriams žalingi aktai // Teisė. 1927, Nr. 12. P. 78.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2006, kat. 32.6.2; 35.6.1; 42.8; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

*kad ši jo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo*⁵⁰. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, praėjus ganėtinai trumpam laiko tarpui nuo 2008 m. apžvalgos paskelbimo, suformavo naują teisės taikymo ir aiškinimo taisyklę, konstatuodamas, jog, išskyrus du, civilinės teisės doktrinoje pripažįstamus, kreditoriaus reikalavimo teisės įrodinėjimo sąlygos aspektus, jog reikalavimo teisė yra: (a) neabejotino pobūdžio ir (b) galiojanti, būtina įrodyti dar vieną – trečiąjį aspektą – (c) reikalavimo teisės atsiradimą *prieš* skolininko sandorio sudarymo momentą.

Manome, kad aplinkybė, jog reikalavimo teisė turi atsirasti anksčiau nei nesąžiningo skolininko sudarytas sandoris, teismų praktikoje yra grindžiama tuo, kad kol kreditoriaus ir skolininko nesieja prievoliniai teisiniai santykiai, skolininkas, disponuodamas savo subjektinėmis teisėmis, neturi pareigos atsižvelgti į kreditoriaus interesus ir turi teisę be apribojimų įgyvendinti sutarčių laisvės principą, sudarydamas sandorius. Kitaip tariant, jeigu nėra prievoliųjų teisinių santykių, iš kurių kildinama kreditoriaus reikalavimo teisė, – negali atsirasti ir šios reikalavimo teisės pažeidimas. Nepaisant to, kad D. Augaitė savo moksliniame straipsnyje yra išreiškusi nuomonę, kad „skolininko ir kreditoriaus prievolės atsiradimo pagrindas turi būti įvykęs anksčiau nei kreditoriaus ginčijamas sandoris“⁵¹, civilinės teisės doktrinoje šis aspektas iš esmės nebuvo sureikšmintas tiek, kad būtų pripažintas *actio Pauliana* privalomai įrodinėtina sąlyga.

Taigi priešingai nei civilinės teisės mokslininkai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išplėtė teisės doktrinoje vyraujančią kreditoriaus reikalavimo teisės aiškinimą ir nustatė pareigą kreditoriui įrodyti ne tik aplinkybes, jog jis turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę skolininko atžvilgiu, bet ir faktą, kad jo reikalavimo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo. Atsižvelgiant į tai, galime konstatuoti, jog, reiškiant Pauliano ieškinį, pirmoji sąlyga dėl kreditoriaus reikalavimo teisės buvimo tenkinama, kai yra šių sąlygų *visetas*:

1. Kreditorius turi neabejotiną reikalavimo teisę;
2. Kreditoriaus reikalavimo teisė yra galiojanti;
3. Kreditoriaus reikalavimo teisė atsirado anksčiau nei ginčijamo sandorio sudarymas.

I. Daubarienės nuomone, toks kasacinio teismo reikalavimas nepagrįstai apriboja kreditoriaus teises, kadangi „kreditorius vien tik iš viešųjų registrų gautų duomenų, negali sužinoti apie tikrąją skolininko finansinę padėtį ir sudarytus sandorius, todėl privalo kreiptis dėl šios

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

⁵¹ Augaitė D. Actio Pauliana // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 6.

informacijos į patį skolininką, kuris būdamas nesąžiningu, gali pateikti ne pilną informaciją apie savo turtinę padėtį ir galimybę vykdyti turtinius įsipareigojimus“.⁵²

Pritariame tokiai I. Daubarienės pozicijai, nes iš esmės nesąžiningas skolininkas, sudarydamas sandorius, gali pažeisti ir būsimas savo prievolės, nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą pasisakė, jog skolininkas negali pažeisti būsimos kreditoriaus teisėtą interesų.⁵³ Tokia teismo pozicija kritikuotina, kadangi, neatsižvelgiant į tokios situacijos negalimumą teoriniame lygmenyje (nėra prievolės – nėra jos pažeidimo), faktiškai tokie pažeidimai galimi. Tai iliustruoja pavyzdys, kai skolininkas, planuoja priimti naujų įsipareigojimų, tačiau prieš tokio sandorio sudarymą su būsimu kreditoriumi sudaro sandorį, kuriam neprivaloma teisinė registracija, ir perleidžia visą savo turtą arba turtines teises tretiesiems asmenims, o kreditorius prieš sandorio su skolininku sudarymą apie tai nesužino.

Paminėtina, jog Jungtinių Amerikos Valstijų Bankroto kodekso 548 str. (a) d. (1) punkte numatyta galimybė ginčyti skolininko sandorius, kurie sudarymo metu pažeidė tiek esamo, tiek *būsimo* kreditoriaus interesus.⁵⁴ Be to, Jungtinių Amerikos Valstijų Ilinojaus (*ang. Illinois*) valstijoje galioja Vieningas nesąžiningo perleidimo aktas (*ang. Uniform Fraudulent Transfer Act*), kuris 5 d. (a) p. 1 papunktyje numato, jog „skolininkas, sudaręs sandorį arba prisiėmęs naujų įsipareigojimų, yra nesąžiningas ir pažeidžia kreditoriaus interesus, *nepriklausomai nuo to, kada atsirado kreditoriaus reikalavimo teisė*, jeigu skolininkas sudarė sandorį arba prisiėmė naujų įsipareigojimų su tikslu apsunkinti, pristabdyti arba paneigti kreditoriaus reikalavimo teisę.“⁵⁵

Todėl darytina išvada, kad šiuo metu kasacinio teismo suformuota teisės taikymo taisyklė dėl papildomos pareigos privalomai įrodyti, kad kreditoriaus reikalavimo teisė atsirado anksčiau nei nesąžiningo skolininko sudarytas sandoris yra perteklinė, nes faktiškai sąlygoja kreditoriaus interesų gynbos apsunkinimą bei neefektyvumą ir tokiu būdu paneigia *actio Pauliana* instituto tikslą – apsaugoti kreditoriaus interesus nuo nesąžiningų skolininko veiksmų.

Grįžtant prie reikalavimo teisės atsiradimo momento teigtina, jog, atsižvelgiant į šiuo metu suformuotą teismų praktiką, civilinės teisės doktrinoje trūksta detalesnio šios aplinkybės nagrinėjimo, kadangi, kaip jau buvo konstatuota anksčiau, civilinės teisės mokslas nesuteikė šiam aspektui deramo dėmesio, skirtingai nei kasacinis teismas, kuris kreditoriaus reikalavimo teisės

⁵² Daubarienė I. Actio Pauliana instituto sutartiniuose santykiuose taikymo praktiniai probleminiai aspektai // „Socialinių transformacijų raiška“: konferencijos straipsnių leidinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. P. 68.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2006, kat. 32.6.2; 35.6.1; 42.8.

⁵⁴ U.S. Code. Bankruptcy (Jungtinių Amerikos Valstijų Bankroto kodeksas), <http://uscode.house.gov/download/pls/11C5.txt>. Prisijungimo laikas: 2012-12-12.

⁵⁵ 740 ILCS 160/ Uniform Fraudulent Transfer Act (Vieningas nesąžiningo perleidimo aktas), <http://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=2055&ChapterID=57>. Prisijungimo laikas: 2012-12-12.

atsiradimo momentą įvardino kaip privalomai įrodinėtiną sąlygą. Iš dalies tai pateisinama tuo, kad dažniausiai su šiuo aspektu susiduriama teisės taikymo srityje, t. y. teismams nagrinėjant civilines bylas, todėl teismų praktika, skirtingai nei teisinė literatūra, šiuo klausimu pateikia žymiai daugiau atsakymų ir konkrečiais atvejais svarbių aspektų.

Pirmiausia, atskiro aptarimo reikalauja reikalavimo teisės atsiradimo momentas deliktiniuose santykiuose. Kasacinio teismo praktikoje buvo keliamas klausimas dėl prievolės, kylančios iš delikto, atsiradimo momento. Vienoje iš kasacinių bylų atsakovas teigė, kad prievolė atsirado tik nuo teismo konstatavimo apie jos buvimą momento. Tokią atsakovo poziciją patvirtino ir žemesniųjų instancijų teismai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija nesutiko su šiuo teiginiu ir išaiškino, jog „atsižvelgiant į tai, kad padaryta žala kildinama iš delikto, tai žalos atlyginimo momentas nustatytinas taikant deliktinę atsakomybę reglamentuojančias CK normas. Taigi pagal įstatymą žalos atlyginimo prievolė siejama su jos padarymo (atskirais atvejais – atsiradimo, jeigu žala atsiranda vėliau nei ji padaroma) momentu; jokių šios normos išimčių įstatyme nenustatyta.“⁵⁶ Atsižvelgiant į tai, kolegija konstatavo, kad prievolė atlyginti žalą iš delikto neatsiranda nuo teismo sprendimo momento, o nuo žalos atsiradimo momento, nes teismo sprendimu tėra įgyvendinamas kreditoriaus interesų gynimas.

Tačiau, kaip žinia, kreditoriaus reikalavimo teisė gali atsirasti nebūtinai tuo pačiu metu, kaip ir teisinis pagrindas, iš kurio ši reikalavimo teisė kilo. Pavyzdžiui, skolininkas įsipareigojo kreditoriui grąžinti paskolintą pinigų sumą iki tam tikros datos. Akivaizdu, kad tarp šalių susiklostė prievoliniai santykiai su atidedamuju terminu, todėl kreditorius negali reikalauti iš skolininko prievolės įvykdymo, kol nesueis nustatytas terminas (CK 6.33 str. 2 d.). Kyla pagrįstas klausimas, ar kreditorius iki nustatyto termino pabaigos gali reikšti Pauliano ieškinį, jeigu nustato, jog skolininko atlikti nesąžiningi veiksmai ateityje sąlygos objektyviai sumažėjusią galimybę patenkinti jo reikalavimo teisę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atsižvelgdamas į *actio Pauliana* instituto paskirtį – neleisti skolininkui piktnaudžiauti savo teisėmis ir tokiu būdu pažeisti kreditoriaus interesus, vienoje iš kasacinių bylų nurodė, jog „esant prievolei su atidedamuju terminu, kreditorius neturi teisės reikalauti iš skolininko įvykdyti prievolės tol, kol nesuėjo prievolės įvykdymo terminas. Tačiau tais atvejais, kai dėl su trečiuoju asmeniu sudaryto sandorio skolininkas tampa nemokus, bankrutuoja ar sumažina (sunaikina) prievolės įvykdymo užtikrinimą ar kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės, skolininkas *praranda su šiuo terminu susijusias lengvatas* (CK 6.35 str. 4 d).“⁵⁷

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2011, kat. 35.6.1.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

Tada, jeigu yra CK 6.66 str. 1 d. nustatytos sąlygos, „kreditorius įgyja teisę reikalauti iš skolininko įvykdyti prievolę nedelsiant, t. y. turi teisę ginčyti sudarytą sandorį dar nesuėjus prievolės vykdymo terminui, kad iš šio sandorio pagrindu perleisto turto būtų patenkintas jo reikalavimas.“⁵⁸ Atsižvelgiant į tai, galima konstatuoti, jog, norint taikyti *actio Pauliana* institutą, kreditoriaus reikalavimo teisė nebūtinai turi būti vykdytina. Tokios pozicijos laikosi ir teisės doktrinos atstovė D. Augaitė, papildomai pažymėdama, jog Nyderlandų Karalystės civilinis kodeksas tiesiogiai numato, jog sprendžiant Pauliano ieškinio klausimą, nereikalaujama, kad prievolė būtų vykdytina.⁵⁹

Kalbant apie teismų praktikoje suformuluotus *actio Pauliana* instituto taikymo aspektus specifinio pobūdžio prievoliniuose santykiuose, kurių nemini teisinė literatūra, taip pat galima išskirti kreditoriaus reikalavimo teisės skolininko laiduotojui atsiradimo momento ypatumus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš nagrinėjamų bylų nurodė, jog „tais atvejais, kai nevykdant pagrindinės prievolės laiduotojo ir pagrindinio skolininko atsakomybė solidari, kreditoriaus reikalavimo teisės į laiduotoją atsiradimo momentas sutampa su reikalavimo teisės atsiradimu į pagrindinį skolininką (CK 6.81 str. ir 6.82 str.)“.⁶⁰

Tuo atveju, kai skolininkas atsako subsidiariai, kreditoriaus reikalavimo teisė atsiranda nuo to momento, kai pagrindinis skolininkas neįvykdo prievolės. Iš to seka išvada, jog „kreditorius įgyja teisę teikti Pauliano ieškinį tik tada, kai jam pareikalavus įvykdyti prievolę, pagrindinis skolininkas atsisakė ją įvykdyti arba per protingą terminą neatsakė kreditoriui dėl pareikšto reikalavimo (CK 6.245 str. 5 d).“⁶¹

Tam tikra specifika *actio Pauliana* instituto taikyme taip pat pasižymi kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momento nustatymas, kai skolininkas yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo – individuali įmonė ir atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės tenka ne tik juridiniam asmeniui, bet ir jo dalyviams.⁶² Kadangi individuali įmonė yra neribotos atsakomybės juridinis asmuo, jos savininkams apie blogą įmonės finansinę būklę tampa žinoma iš karto. Atsižvelgiant į tai, kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momentas objektyviai atsiranda nuo to momento, kai įmonės turtas tampa nepakankamas atsiskaitymui su kontrahentais. Tačiau dažnai kreditorius negali operatyviai sužinoti, kokia yra įmonės finansinė būklė, nes individualios įmonės savininkai neretai slepia šį faktą ir prieš pranešdami kreditoriams apie įmonės nemokumo

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-440/2011, kat. 113.6.1.3.

⁵⁹ Augaitė D. *Actio Pauliana* // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55 (47). P. 7.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-86/2012, kat. 35.6.1; 36; 126.8.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-25/2012, kat. 35.6.1; 44.5.2.17.

⁶² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 128-129.

būklę iš pradžių bando nuslėpti savo turta, į kuri galėtų būti nukreiptas išieškojimas. Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas klausimą dėl kreditoriaus reikalavimo teisės individualios įmonės savininkams atsiradimo momento, nurodė, jog „tokios įmonės kreditorius įgytą reikalavimo teisę į individualios įmonės savininką nukreipia tada, kai sužino faktą apie tai, kad įmonės turto neužtenka jos prievolėms įvykdyti. Dėl to kreditoriui taikomas subjektyvusis kriterijus ir *objektyviai atsiradusią teisę jis pradeda įgyvendinti tik sužinojęs apie trūkstamą įmonės turta*⁶³“.⁶⁴ Iš to seka išvada, jog nors kreditorius apie savo reikalavimo teisės individualios įmonės savininkams atsiradimo momentą sužino vėliau, nei jis objektyviai atsiranda ir yra žinomas savininkams, tai nekeičia tokios reikalavimo teisės realaus atsiradimo momento – kai individuali įmonė faktiškai tampa nepajėgi atsiskaityti su kreditoriais, o įmonės savininkai nesiima būtinų priemonių nedidinti savo arba įmonės įsipareigojimų arba sąmoningai dar labiau blogina susidariusią finansinę padėtį.

Pažymėtina, jog kreditoriaus pasikeitimas nekeičia prievolės atsiradimo momento, t. y. „naujas kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sandorius, sudarytus nuo pat žalos padarymo momento, o ne perėjus reikalavimo teisei.“⁶⁵ Tai paaiškinama tuo, kad „prievoliniai santykiai egzistuoja iki tol, kol prievolė nepasibaigia dėl jos tinkamo įvykdymo, negalėjimo įvykdyti ar kitais įstatyme nustatytais pagrindais (CK 6.123 str. 1 d., 6.127 str. ir kt.)“.⁶⁶ Taigi galima daryti išvadą, jog kiekvienu atveju gali būti konstatuojamas vienas ir nekintantis kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momentas, nuo kurio atsiranda teisė teikti Pauliano ieškinį.

Apibendrinant šį poskyrį, Pauliano ieškinį gali teikti tik toks subjektas, kurį sieja nepasibaigę prievoliniai teisiniai santykiai su savo skolininku, kurie nebūtinai turi būti vykdytini ir pripažinti teismo sprendimu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas vieningą teismų praktiką, konstatavo, jog *actio Pauliana* institutas netaikytinas būsimoms skolininko prievolėms, todėl kreditorius papildomai prie teisės doktrinoje numatyto reikalavimo įrodyti, kad jo reikalavimo teisė yra galiojanti ir nekelianti abejonių, turi pateikti įrodymus, jog ši reikalavimo teisė atsirado anksčiau nei Pauliano ieškiniu ginčijamas sandoris. Konkrečios reikalavimo teisės atsiradimo momentas priklauso nuo skolininką ir kreditorių siejančios prievolės pobūdžio. Autoriaus nuomone, papildomas kasacinio teismo reikalavimas dėl kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momento

⁶³ Pažymėtina, jog, anot kasacinio teismo, aplinkybė, kad kreditorius reikalavimą reiškia tik sužinojęs apie tokią situaciją, nedaro jokios įtakos įmonės savininko teisėms ir pareigoms ta prasme, kad objektyviai kreditoriaus teisė nukreipti reikalavimus į įmonės savininką atsiranda anksčiau, nei kreditorius gali ją įgyvendinti dėl subjektyvių sužinojimo aplinkybių, t. y. įmonės savininkas turi suvokti apie tokią teisę nuo pat situacijos, kai trūksta įmonės turto atsiskaityti su kreditoriais, susidarymo.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-360/2012, kat. 35.6.1.

⁶⁵ Augaitė D. Actio Pauliana // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 7.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2012, kat. 35.6.1.

privalomo įrodinėjimo yra perteklinis, kadangi nesąžiningas skolininkas faktiškai gali pažeisti ir būsimas prievoles, pavyzdžiui, prieš pat sandorio su būsimu kreditoriumi sudarymą, sąmoningai sudaro sandorį, kuriam neprivaloma teisinė registracija, ir perleidžia savo turtą arba turtines teises tretiesiems asmenims, o būsimas kreditorius prieš sandorio su skolininku sudarymą apie tai nesužino, todėl tokio pobūdžio reikalavimas sumenkina *actio Pauliana* instituto galimybes efektyviai apginti kreditoriaus interesus ir prieštarauja šio instituto paskirčiai – apsaugoti kreditorių nuo nesąžiningų skolininko veiksmų.

2.2. Kreditoriaus reikalavimo teisės pažeidimas

Aptarus kreditoriaus reikalavimo teisės aspektus, būtina paanalizuoti, kas laikoma šios teisės pažeidimu *actio Pauliana* instituto kontekste. CK 6.66 str. 1 d. numatytas pavyzdinis, tačiau nebaigtinis kreditoriaus teisių pažeidimo sąrašas, nurodant, kad „sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, jeigu dėl jo skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės.“⁶⁷ Atkreiptinas dėmesys, kad nei CK, nei teisės doktrinos atstovai nėra suformulavę kreditoriaus reikalavimo teisės pažeidimo sąvokos. Manytina, jog tai siejasi su aplinkybe, jog CK 6.66 str. 1 d. pateiktas pavyzdinis pažeidimų sąrašas yra nebaigtinis⁶⁸, todėl neįmanoma suformuluoti universalus ir visiems atvejams pritaikomo kreditoriaus reikalavimo teisės pažeidimo apibrėžimo. Tačiau tai nereiškia, kad negalima išskirti tam tikrų kreditoriaus reikalavimo teisės pažeidimo požymių, kurie leistų konstatuoti jų esant.

D. Augaitės nuomone, „sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, jeigu dėl jo skolininkas tampa nemokus arba jo turtas gerokai sumažėja, todėl kreditorius praranda galimybę savo reikalavimą patenkinti visiškai ar iš dalies.“⁶⁹ Atkreiptinas dėmesys, jog nereikalaujama įrodinėti, jog toks sandoris pažeidė visų kreditorių teisėtus interesus. Taigi mokslininkės teigimu, kreditoriaus teisių pažeidimas atsiras, kai:

- skolininkas, sudaro sandorį, dėl kurio *bent iš dalies* sumažėja jo turtas;
- ir dėl to, *bent vienas* kreditorius negali *bent iš dalies* patenkinti savo reikalavimą.

Vadinasi, kreditorius neprivalo laukti, kol skolininkas taps nemokus, užtenka, kad sumažėtų galimybė tinkamai įvykdyti prievolę. Manytina, jog tai pagrindžiama įstatymo leidėjo siekiu leisti kreditoriui operatyviau reaguoti į nesąžiningus skolininko sandorius, kadangi kitu atveju *actio Pauliana* institutas netektų savo prasmės, nes kreditorius turėtų laukti, kol jo reikalavimo teisė

⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-540/2008, kat. 35.6.1.

⁶⁹ Augaitė D. Actio Pauliana // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 8.

taps neįgyvendinama, o, turint omenyje vienerių metų ieškinio senaties terminą, kreditorius, tikėtina, iš vis prarastų teisę pasinaudoti šiuo gynybos būdu. Kasacinis teismas šiuo klausimu nuosekliai laikosi analogiškos pozicijos, nuroydamas, jog „kreditoriaus teisės gali būti pažeistos skolininko sudarytais sandoriais, kurie, *nors ir nesukėlė bendro skolininko nemokumo*, bet sumažino turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, vertę ir to sumažėjusios vertės turto neužtenka kreditorių reikalavimams patenkinti.“⁷⁰ Taigi skolininko sandoriai, kuriais nedaroma žala kreditoriui ir jis gali visiškai patenkinti savo reikalavimą iš kito skolininko turto, negali būti ginčijami Pauliano ieškiniu.⁷¹

Įstatymų leidėjas CK 6.66 str. 1 d. numatytame pavyzdiniame kreditoriaus interesų pažeidimų sąrašė pirmąjį atvejį, kai pažeidžiamos kreditoriaus teisės, įvardino situaciją, kai skolininkas, sudaręs ginčijamą sandorį, tampa nemokus.⁷² Teisinėje literatūroje nėra įtvirtintas nemokumo apibrėžimas *actio Pauliana* instituto prasme. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo apžvalgoje dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo išaiškino teismams, jog „skolininko nemokumas *neturi* būti aiškinamas taikant analogiją su Įmonių bankroto įstatyme (toliau – ĮBĮ) įtvirtinta nemokumo sąvoka, nes *actio Pauliana* gali būti reiškiamas dėl tokio sumažėjusio skolininko mokumo, dėl kurio šis (fizinis ar juridinis asmuo) negali patenkinti kreditoriaus reikalavimo, o bankroto atveju nemokumo kriterijai yra skirti kitiems tikslams.“⁷³

Be to, 2008 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformulavo mokumo nustatymo taisyklę, pagal kurią „skolininko gebėjimas atsiskaityti negali būti vertinamas pagal jo turimo turto pobūdį, sudėtį ar turto įgijimo kainą. Pastaroji yra konkrečių sandorio subjektų ir individualiomis pirkimo-pardavimo sąlygomis nustatyta suma, kuri netapati realiai turto rinkos verte. Nustatant skolininko mokumą ir jo gebėjimą atsiskaityti po sandorio likusiu turtu turi būti vadovaujama skolininko nuosavybės teise valdomo turto *rinkos verte*, o ne to turto įsigijimo kaina.“⁷⁴ Pritartina tokiai taisyklės formuluotei, kadangi neretai skolininkas parduoda savo turtą žymiai mažesne nei rinkos vertė kaina ir tokiu būdu gavęs mažesnę piniginių ekvivalentą, apsunkina kreditoriaus galimybes įgyvendinti savo reikalavimo teisę.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-15/2010, kat. 35.6.1; 41.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

⁷¹ Augaitė D. *Actio Pauliana* // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 8.

⁷² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-52/2008, kat. 21.4.1.3; 35.6.1; 110.1; 111.3; 112.

Pažymėtina, jog vėlesnėje praktikoje kasacinis teismas 2012 m. gegužės 2 d., nagrinėdamas civilinę bylą Nr. 3K-3-204/2012, nemokumą apibrėžė „kaip ekonominę įmonės būklę, kuri nustatoma pagal tai, ar įmonė atsiskaito su kreditoriais ir ar ji yra ekonomiškai pajėgi atsiskaityti. Įmonės nemokumui konstatuoti nebūtina, kad įmonei būtų iškelta bankroto byla, nes bankroto bylos iškėlimas, esant ekonominio nemokumo padėčiai, yra teisinis nemokumo būklės pripažinimas ir atitinkamų procedūrų vykdymas. Nemokumas nustatomas įvertinus įmonės atsiskaitymų vykdymą ir jos balanse nurodytą turto ir įsipareigojimų santykį. Jeigu asmuo neatsiskaito su kreditoriais arba neturi turto, kurio verte pakankamai būtų padengtas įsipareigojimų vykdymas, tai jo ekonominė padėtis gali būti vertinama kaip nemokumas.“⁷⁵

Įdomu pastebėti, jog kasacinis teismas minėtoje byloje pasisakė, kad „nepaisant to, jog CK 6.66 straipsnyje nenurodyta nemokumo kriterijų ar sampratos, tačiau kituose teisės aktuose jis yra apibrėžtas ir gali būti taikomas.“⁷⁶ Motyvuojamoje nutarties dalyje matome, jog kasacinis teismas prilygino nemokumo sampratą *actio Pauliana* prasme ĮBĮ 2 str. įtvirtintam įmonės nemokumo apibrėžimui, pagal kurį „nemokumas – tai įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės.“⁷⁷ Kadangi nemokumo sąvoka *actio Pauliana* ir ĮBĮ instituto prasme yra apibrėžta *identišškai*, darytina išvada, kad šioje byloje kasacinis teismas iš esmės paneigė apžvalgoje dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo nurodytą nuostatą, jog skolininko nemokumas *actio Pauliana* taikymo atveju, neturi būti aiškinamas taikant analogiją su ĮBĮ įtvirtinta nemokumo sąvoka. Vadinas, naujausioje praktikoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas prilygina nemokumo apibrėžimą *actio Pauliana* prasme, nemokumo sąvokai, numatyta Įmonių bankroto įstatyme.

Autoriaus nuomone, nemokumo apibrėžimas *actio Pauliana* instituto kontekste neturėtų būti sutapatinamas su ĮBĮ numatyta nemokumo samprata, kadangi ĮBĮ 2 str. 8 d. pateikiamas specialus, tikslinis nemokumo apibrėžimas, kurio taikymo sritis labai siaura. „Nemokumas, apibrėžtas šioje teisės normoje, yra vienas iš pagrindų (nors ir dažniausias) bankroto bylai iškelti.“⁷⁸ Pabrėžtina, kad ĮBĮ prasme, nemokumo būseną be kita ko konstatuojama tik tada, kai piniginių prievolių įvykdymo terminai yra *suėję*. Tuo tarpu *actio Pauliana* instituto taikymo atveju užtenka konstatuoti, jog skolininkas *faktiškai* tapo nemokus ir negalės vykdyti savo prievolių, kurių terminai

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-204/2012, kat. 35.6.1.

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ Kavalnė S., Mikuckienė V. Norkus R ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 75.

nebūtinai turi būti suėję. Minėta, kad nereikalaujama, jog kreditoriaus reikalavimo teisė, teikiant Pauliano ieškinį, būtų vykdytina, todėl, užtenka konstatuoti, jog skolininko finansinė būklė yra tokia, kad ateityje jis bent iš dalies neįvykdys prievolės kreditoriui. Vadinasi, ĮBĮ kontekste tokie reikšmingi nemokumo aspektai kaip prievolių įvykdymo suėjimo terminai ir faktas, kad pradelsti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės, šiuo atveju neturi jokios įtakos, sprendžiant dėl kreditoriaus teisės pažeidimo atsiradimo fakto. Taigi darytina išvada, jog nemokumo apibrėžimas *actio Pauliana* prasme, kuris turi būti siejamas su objektyviu nepajėgumu vykdyti skolininko finansinius įsipareigojimus (t. y. faktinis nemokumas), negali būti tapatus Įmonių bankroto įstatyme numatyto kvalifikuoto nemokumo apibrėžimui, kurio kriterijai būtini juridiniam asmens nemokumo konstatavimui.

Be to, autoriaus manymu, nemokumo apibrėžimas *actio Pauliana* prasme sutapatintas su apibrėžimu, numatytu ĮBĮ, sunkiai pritaikomas skolininkui – fiziniam asmeniui, kadangi, skirtingai nei ĮBĮ, kuris taikomas juridiniams asmenims, *actio Pauliana* institutas taikomas ir fizinių asmenų atžvilgiu. Manome, kad, neatsižvelgiant į tai, jog nuo 2013 m. kovo 1 d. įsigalios Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas⁷⁹, asmens nemokumas *actio Pauliana* instituto prasme turi būti suprantamas kaip *faktinė asmens nemokumo būklė*, kuri negali būti siejama su fizinių arba juridinių asmenų bankroto procese nustatinėjamu nemokumu, leidžiančiu konstatuoti tokios būklės juridinį faktą.

Minėta, CK 6.66. str. 1 d. numato, kad kreditoriaus teisės pažeidžiamos ir tuo atveju, kai skolininkas būdamas nemokus, suteikia pirmenybę kitam kreditoriui. Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra pažymėjęs, kad „tuo atveju, kai skolininkas yra nemokus, jis negali pažeisti atsiskaitymo su kreditoriaus eiliškumo tvarkos.“⁸⁰ Pažymėtina, kad iki 2009 m. liepos 1 d.⁸¹ galiojo Laikinojo mokėjimų eilės tvarkos įstatymas, kuris reglamentavo skolininko atsiskaitymo su kreditoriais eiliškumą. Vienoje iš nagrinėjamų bylų kasacinis teismas konstatavo, jog „sudarant ginčijamą reikalavimo perleidimo sandorį UAB „Varta“ buvo faktiškai nemoki, turėjo kitiems kreditoriams neįvykdytų piniginių prievolių, kurių vykdymo terminas jau buvo suėjęs. Sudarius ginčijamą sandorį buvo sumažintos kitų kreditorių galimybės visiškai ar iš dalies patenkinti savo finansinius reikalavimus. Ginčijamo sandorio pagrindu iš dalies atsiskaičius su UAB „Natūralios sultys“, jai buvo suteikta nepagrįsta pirmenybė prieš kitus kreditorius, pažeidžiant Laikinojo mokėjimų eilės

⁷⁹ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2012, Nr. 57-2823.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.

⁸¹ Lietuvos Respublikos laikinąjį mokėjimų eilės tvarkos įstatymo pripažinimo netekusiu galios įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr. Nr. XI-293.

tvarkos įstatymo 3 str. nustatytą mokėjimų tvarką, kuri pagal nurodytą teisės normą buvo privaloma, kai mokėtojas visiems piniginiams įsipareigojimams įvykdyti neturi pakankamai pinigų.⁸² Analizuojant šią faktinę situaciją matome, kad net ir atsiskaitymas su kreditoriumi tam tikroje situacijoje gali būti pripažintas neteisėtu. Neteisėtumą šiuo atveju sąlygoja aplinkybė, jog skolininkui faktiškai tapus nemokiam, jo atsiskaitymai ribojami imperatyvaus reglamentavimo, kurio tikslas užtikrinti visų kreditorių lygiateisiškumą ir jų interesų apsaugą. Todėl vieno kreditoriaus interesų favoritizavimas laikytinas nesąžiningu veiksniu likusių kreditorių atžvilgiu. Paminėtina, kad atsižvelgiant į siekį apsaugoti visų nemokaus skolininko kreditoriaus interesus, ĮBĮ 10 str. 7 d. 3 p. numato imperatyvų draudimą įmonei vykdyti visas finansines prievoles, įsiteisėjus nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo.⁸³ Be to, vieno kreditoriaus interesų favoritizavimas yra pripažįstamas nusikaltimu pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 208 str. 1 d.⁸⁴

Kaip jau buvo minėta anksčiau, „taikint *actio Pauliana* institutą nebūtina, jog skolininkas taptų nemokus, užtenka galimybės įvykdyti skolininkui prievolę sumažėjimo“.⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog, „siekiant įvertinti, ar bent iš dalies sumažėjo skolininko galimybė tinkamai įvykdyti prievolę, reikia palyginti esamą skolininko turto padėtį su ta, kuri būtų, jei ginčijamas sandoris nebūtų sudarytas, t. y. reikia įvertinti ne tik ginčo sandoriu perleisto turto piniginę išraišką, bet ir visą skolininko iki ginčijamo sandorio turėtą turtą ir turimą po jo sudarymo. Skolininkui pardavus turtą už rinkos kainą ir gavus ekvivalentinę pinigų sumą, gali būti pripažįstama, kad kreditoriaus teisės nepažeistos.“⁸⁶ Tokią kasacinio teismo poziciją sukonkretina D. Augaitė, papildomai pažymėdama, jog „vertinant, ar skolininko turto sumažėjo dėl sandorio, reikia įvertinti ne tik piniginę turto išraišką, bet ir skolininko realų turtą, buvusį prieš sandorį ir po jo.“⁸⁷ Mokslininkė savo poziciją grindžia argumentu, jog „kreditoriaus teisės yra pažeistos ir tuo atveju, kai skolininkas vienintelį savo likvidų turtą išmainytų į nelikvidų turtą, nors mainomų objektų kaina nesiskirtų ir skolininkas sandorio sudarymo metu nebūtų nemokus.“⁸⁸ Vadinas, galima daryti išvadą, kad skolininko turėtą turtą iki ir po ginčijamo sandorio sudarymo reikia vertinti ne formaliai

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-94/2010, kat. 35.6.1.

⁸³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001 m. Nr. 31-1010.

⁸⁴ „Tas, kas dėl savo sunkios ekonominės padėties ar nemokumo, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, neturėdamas galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų patenkino tik vieno ar keleto iš jų reikalavimus arba užtikrino vieno ar kelių kreditorių reikalavimus ir dėl to padarė turčinės žalos likusiems kreditoriams, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.“ – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-497/2006, kat. 35.6.1.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2011, kat. 21.4.2.1; 35.6.1.

⁸⁷ Augaitė D. *Actio Pauliana* // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 8.

⁸⁸ Ten pat. P. 8.

o per kreditoriaus interesų prizmę, t. y. reikia įvertinti, ar skolininkui sudarius sandorį, nesumažėjo jo galimybė tinkamai įvykdyti prievolę kreditoriui. Todėl, atsižvelgdami į *actio Pauliana* instituto paskirtį, manome, jog kasacinio teismo išaiškinimas dėl gaunamo turto ekvivalento yra pagrįstas tik tuo atveju, kai jis yra gaunamas pinigais. Kitu atveju, reiktų vertinti, ar po sandorio sudarymo nebuvo apsunkintos kreditoriaus galimybės visiškai įgyvendinti savo reikalavimo teisę.

Lietuvos teismų praktikoje ne kartą buvo konstatuota, jog skolininkas gali pažeisti kreditoriaus teises įvairiais būdais.⁸⁹ Pavyzdžiui, gali pasitaikyti atveju, kai pažeidžiančiu kreditoriaus interesus sandoriu bus pripažintas ir toks sandoris, dėl kurio atsiskaitymas su kreditoriais užtruko daug ilgiau nei įprastai.⁹⁰ Dar daugiau, „prie tokių atvejų priskirtinas ir skolininko turto pardavimas už mažesnę kainą, kai po tokio sandorio sudarymo kreditorius negali išsieškoti skolos, nes skolininko gautos už parduotą turtą sumos ir likusio skolininko turto gali neužtekti skolai gražinti.“⁹¹

Įdomu pastebėti, kad kreditoriaus teisės gali būti pažeistos ir tada, kai skolininkas įkeičia savo turtą kitam kreditoriui, kadangi „įkeisto turto teisių turėtojas turi pirmumo teisę prieš kitus kreditorius dėl įkeitimo dalyko.“⁹² Tokioje situacijoje privilegijuotas kreditorius pirmiau nei likusieji kreditoriai galės pilna apimtimi patenkinti savo reikalavimą iš įkeisto turto, ko pasėkoje kitiems kreditoriams neliks turto išsieškoti savo reikalavimo įvykdymą. Maža to, „skolininkas gali pažeisti kreditoriaus interesus, tiesiog sumažindamas jam įkeisto turto vertę.“⁹³ Akivaizdu, kad kreditoriaus galimybė patenkinti savo reikalavimą sumažės ta apimtimi, kuria skolininkas sumažino įkaito vertę.

Pažymėtina, kad „nesąžiningas skolininkas gali pakenkti savo kreditoriui ne tik tiesiogiai mažindamas savo turtą, bet ir prisiimdamas naujų įsipareigojimų, kurių prisiimti neprivalėjo, nes jam bankrutavus, pradeda veikti kreditorių lygiateisiškumo principas ir visi jų reikalavimai bus tenkinami proporcingai, o ne atsižvelgus į prievolės atsiradimo momentą ar nustatytą prievolės įvykdymo terminą.“⁹⁴ Taigi galima daryti išvadą, kad kiekvienu konkrečiu atveju teismas turi

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

⁹⁰ Plačiau: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2006, kat. 21.4.1.3; 35.6.1.

⁹¹ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011. P.184.

⁹² Baranauskas E. Įkeitimo teisinis reguliavimas. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2002. P. 28.

⁹³ Augaitė D. *Actio Pauliana* // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 10-11.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

įvertinti visas byloje esančias faktines aplinkybes ir nustatyti, ar sudarytas sandoris nesumažino skolininko turto, iš kurio kreditorius galėtų patenkinti savo reikalavimą.⁹⁵

Pažymėtina, jog sutinkamai su Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 178 str.⁹⁶, kreditorius, kreipdamasis su Pauliano ieškiniu į teismą, bet kuriuo atveju turi pareigą įrodyti savo reikalavimo teisės pažeidimą. Be to, kasacinio teismo plenarinė sesija naujausioje teismų praktikoje akcentavo, kad „skolininko nesąžiningumo prezumpcija negali būti aiškinama kaip kreditoriaus teisių pažeidimo prezumpcija ir nepaneigia procesinės kreditoriaus pareigos įrodyti, kad ginčijamu sandoriu jo teisės buvo pažeistos vienu pirmiau aptartų būdų.“⁹⁷

Apžvelgus kreditoriaus reikalavimo teisės pažeidimų aspektus, reikia aptarti procesinį, tačiau nemažiau svarbų, aspektą dėl žyminio mokesčio dydžio, teikiant Pauliano ieškinį. Pagal Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 80 str., „žyminiu mokesčiu apmokestinami tokie dalyvaujančių byloje asmenų pareikšti procesiniai dokumentai, kuriais reiškiami materialieji teisiniai reikalavimai.“⁹⁸ Žyminio mokesčio dydis nustatomas atsižvelgiant į tai, ieškinys yra turtinio ar neturtinio pobūdžio. „Teisės teorijoje ir teismų praktikoje sąvoka „turtinis ginčas“ aiškinama kaip ginčas dėl turto arba ginčas, tiesiogiai susijęs su turtu; neturtiniai ieškiniai aiškinami kaip ieškiniai, kuriuose turtinis interesas negali būti išreikštas pinigų suma.“⁹⁹

Atsižvelgdamas į *actio Pauliana* instituto kompensacinę paskirtį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iki šiol aiškino, kad „*actio Pauliana* ieškiniu kreditorius siekia atkurti skolininko mokumą ir taip apginti savo pažeistas teises. Patenkinus *actio Pauliana* ieškinį, restitucija taikoma tik pripažinto negaliojančiu sandorio šalims, o ieškovui (kreditoriui) *turto nepriteisiama*, todėl toks ieškinys yra *neturtinis*.“¹⁰⁰ 2012 m. lapkričio 6 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenarinė teisėjų kolegija konstatavo, kad senesnė kasacinio teismo praktika yra ydinga, todėl keistina. Plenarinė sesija pažymėjo, kad „Pauliano ieškinys laikytinas *turtiniu*, kurio suma nustatoma ir šis ieškinys įvertinamas pagal ginčijamu sandoriu perleisto turto rinkos vertę (CPK 80 str.1 d.1 p., 85 str. 1 d. 1 p.).“¹⁰¹ Manome, kad toks kasacinio teismo išaiškinimas yra pagrįstas, kadangi kreditorius,

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-176/2008, kat. 21.4.1.1; 21.4.1.2; 21.4.2.1; 21.4.2.7; 21.6; 27.7; 35.6.1; 39; 45; 126.5.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36–1340.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

⁹⁸ Driukas A. ir Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Antras tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. P. 308.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-381/2008, kat. 94.2.1; 99.1.1; 106.4.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2011, kat. 35; 35.6; 35.6.1; 94; 94.2; 94.2.1.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

teikdamas Pauliano ieškinį, siekia padidinti galimybes įgyvendinti savo reikalavimo teisę, t. y. išsieškoti savo naudai tam tikrą skolininko turtą pagal juos siejančius prievolinius teisinius santykius. Tačiau kita vertus, fiksuoto dydžio žyminis mokestis, mokamas už neturtinio ieškinio teikimą, skatintų kreditorius dažniau naudotis šiuo institutu, nes kreditoriai ir taip pakankamai nenoriai naudojami šiuo gynybos būdu dėl itin probleminio *actio Pauliana* sąlygų viseto įrodinėjimo.

Užbaigiant šį skyrių tikslinga paminėti, jog CK 6.66 str. nenumato minimalaus kreditoriaus reikalavimo dydžio, kuris ribotų asmens teisę pareikšti Pauliano ieškinį. Tokią poziciją tinkamai iliustruoja faktinė situacija, kai privilegijuotas kreditorius, nebaigęs tenkinti savo reikalavimą iš įkeisto turto, papildomai pateikė Pauliano ieškinį dėl tariamai likusios reikalavimo dalies. Senesnėje teismų praktikoje buvo aiškinama, kad „*esant nežinomai esminei aplinkybei, t. y. likusiam nepatenkintam kreditoriaus reikalavimo dydžiui* iki pasibaigs kitoje byloje atliekamos įkeisto turto pardavimo procedūros, šioje byloje turėjo būti sprendžiama dėl bylos sustabdymo¹⁰²“. ¹⁰³ Kitaip tariant, niekas negali įgyvendinti savo teisės daugiau, nei tai leidžia įstatymai pagal šios teisės turinį, todėl kreditorius turi nurodyti konkretų savo reikalavimo teisės dydį, kurį teismas galėtų palyginti su skolininko turtu rinkos verte po ginčijamo sandorio sudarymo ir nustatyti, ar sumažėjo skolininko galimybė įvykdyti prievolę kreditoriui pilna apimtimi.

Naujausia teismų praktika pakrypo kiek kita linkme. Kasacinio teismo plenarinės teisėjų kolegijos nuomone, „sprendžiant dėl išieškojimo iš kreditoriui hipoteka įkeisto turto proceso baigties įtakos bylos pagal *actio Pauliana* procesui, turi būti įvertinamas tokioje byloje reiškiamų reikalavimų pobūdis: koks sandoris ginčijamas, ar ginčijama prievolė yra dali, ir pan. Šios aplinkybės yra reikšmingos, nes tokiu atveju, kai ginčijamas visas tam tikro turto perleidimo sandoris, bet *nėra reikalavimo išieškoti skolą*, t. y. nėra aktualus klausimas dėl konkrečios skolos priteisimo ar jos dydžio, visas *actio Pauliana* ieškiniui taikyti būtinas sąlygas ir su tuo susijusias aplinkybes galima nustatyti nesprenžiant klausimo dėl kreditoriaus reikalavimo teisės skolininkui (skolos) dydžio.“¹⁰⁴ Taigi galima daryti išvadą, kad teismas neprivalo tiksliai žinoti kreditoriaus reikalavimo dydžio, jeigu kreditorius nekelia klausimo dėl konkrečios skolos priteisimo ar jos

¹⁰² Atsižvelgiant į tai, kad ieškovo pareiškimu teismui yra pradėta ir neužbaigta priverstinio išieškojimo procedūra iš įkeisto turto, jis savo teises, pareikšdamas *actio Pauliana* ieškinį, galėtų ginti tik tuo atveju, jei pardavus hipoteka įkeistą turtą gautos sumos nepakaktų skolai padengti, ir tik ta apimtimi, kiek reikalavimo dalies liktų nepadengta. Dėl likusios nepatenkintos reikalavimo dalies kreditorius turės galimybę reikalauti nukreipti išieškojimą į sandorių, kuriuos siekiama pripažinti negaliojančiais, objektu esantį turtą, kurio apimtis būtų proporcinga ir pakankama nepatenkintai kreditoriaus reikalavimo daliai padengti.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-316/2011, kat. 113.6.2.4.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.

dydžio ir teismas iš byloje esančių duomenų gali nustatyti visas *actio Pauliana* taikymui būtinas sąlygas.

Paminėtina, kad *actio Pauliana* institutas taipogi nenumato ir minimalios ginčijamo sandorio vertės, kuri ribotų kreditoriaus teisę pasinaudoti šiuo gynybos būdu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš naujausių kasacinių bylų tėra nurodęs, jog „tuo atveju, kai *actio Pauliana* yra nuginchijamas skolininko sudarytas sandoris, tačiau skolininko mokumas lieka neatkurtas dėl per mažos, palyginti su skolininko išsiskolinimų dydžiu, nuginchytu sandoriu skolininko susigrąžinto turto vertės, kreditoriaus teisės ir interesai taip pat yra apginami, nes kreditorius turi realią galimybę gauti bent dalinį reikalavimų patenkinimą.“¹⁰⁵ Vadinasi, Pauliano ieškinys gali būti teikiamas nepriklausomai nuo ginčijamo sandorio vertės, kadangi tokiu būdu bent dalinai atstatomas pažeistas kreditoriaus interesas ir pasiekiamas Pauliano ieškinio tikslas.

Apžvelgę kreditoriaus reikalavimo teisės pažeidimo sąlygą, galime konstatuoti, kad CK 6.66 str. 1 d. numatytas pavyzdinis, tačiau nebaigtinis kreditoriaus teisių pažeidimo sąrašas, kadangi pačioje teisės normoje numatyta, jog kreditoriaus interesai gali būti pažeisti ir kitais, teisės normoje nenurodytais, būdais. Norint tinkamai nustatyti pažeidimo buvimą, reikia ne tik palyginti skolininko turėtą turtą rinkos verte iki ir po ginčijamo sandorio sudarymo, bet ir įvertinti, ar skolininkui sudarius sandorį, nesumažėjo jo galimybė tinkamai įvykdyti prievolę kreditoriui. Aiškindamas vieną iš kreditoriaus interesų pažeidimų atvejų – skolininko nemokumą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paneigė ankstesnę savo praktiką ir sutapatino nemokumo apibrėžimą [BĮ] prasme su nemokumo apibrėžimu *actio Pauliana* instituto kontekste. Autoriaus nuomone, toks nemokumo apibrėžimų sutapatinimas yra kritikuotinas, kadangi, *priešingai* nei *actio Pauliana* prasme, bankroto procese nemokumas konstatuojamas, kai piniginių prievolių įvykdymo terminai jau yra suėję, tuo tarpu, reiškiant Pauliano ieškinį, kreditoriaus reikalavimas nebūtinai turi būti vykdytinas. Todėl būtina skirti nemokumą *actio Pauliana* prasme, kuris siejamas su *faktiniu* nepajėgumu vykdyti skolininko finansinius išpareigojimus, nuo [BĮ] numatyto kvalifikuoto nemokumo apibrėžimo, kuris leidžia konstatuoti *teisinę* nemokumo būseną ir bankroto bylos iškėlimo pagrindą. Kasacinio teismo plenarinė sesija pakeitė vyraujančią teismų praktiką ir konstatavo, jog Pauliano ieškinys kvalifikuotinas kaip turtinis, tačiau kreditorius, besikreipdamas į teismą, neturi pareigos nurodyti konkretaus savo reikalavimo teisės dydžio. Atsižvelgiant į tai, teismas neprivalo stabdyti civilinės bylos nagrinėjimo dėl konkretaus kreditoriaus reikalavimo teisės dydžio nežinojimo, jei teismas iš nagrinėjamoje byloje esančių faktinių aplinkybių gali nustatyti visas *actio Pauliana* taikymui

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-398/2012, kat. 35.6.1; 126.8.

būtinai sąlygas ir byloje kreditorius nereikalauja priteisti konkrečios pinigų sumos. Todėl galimybei taikyti *actio Pauliana* institutą neturi įtakos nei kreditoriaus reikalavimo dydis, nei ginčijamo sandorio vertė, kadangi patenkinus Pauliano ieškinį bent iš dalies apginami pažeisti kreditoriaus interesai.

2.3. Sudaryto skolininko sandorio neprivalomumas

Nepaisant to, jog kreditoriaus teisės gali būti pažeistos, skolininkui sudarius sandorį, dėl kurio sumažėjo kreditoriaus galimybė įgyvendinti savo prievolę, *actio Pauliana* institutas netaikytinas, jei skolininkas *privalėjo* šį sandorį sudaryti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog „privalomais sandoriais laikomi ikisutartiniai susitarimai, iš viešojo konkurso teisiųjų santykių kilusi prievolė ir kiti iš įstatymų ar kitų pagrindų atsirandantys imperatyvai.“¹⁰⁶ Analogiškos nuomonės laikosi ir Lietuvos civilinės teisės mokslininkai.¹⁰⁷ Taigi tiek civilinės teisės doktrina, tiek teismų praktika privalėjimą sudaryti sandorį sieja su konkrečiais apibrėžtais juridiniais pagrindais kaip įstatymas, sutartys ir pan.

D. Augaitės teigimu, „skolininko teisinė prievolė turėtų būti aiškinama siaurai, todėl neprivalomais sandoriais laikomi tokie susitarimai, kurie sudaromi nesant įstatymu arba susitarimu pagrįstos teisinės prievolės (ang. *legal obligation*). Vadinasi, visos kitos aplinkybės, tokios kaip sunki materialinė padėtis, nesinaudojimas perduodamu turtu, kito asmens perduoto turto pagerinimas ir pan., kurios gali turėti įtakos skolininko elgesiui, negali būti vertinamos kaip sudarančios teisinės prievolės turinį.“¹⁰⁸ Tokią teisėtyrininkės nuomonę pagrindžia teismų praktikos suformuota pozicija, jog „egzistuojanti skolininko piniginė prievolė, kaip tokia, *negali būti CK 6.66 str. nuostatų kontekste vertinama kaip skolininko pareiga sudaryti kokius nors kitokius sandorius* siekiant atsiskaityti su kreditoriumi, pavyzdžiui, parduoti savo turtą, imti paskolą arba kreditoriui perleisti turtą ar turtines teises.“¹⁰⁹

Kadangi *actio Pauliana* teisinis reglamentavimas neturėtų būti taikomas formaliai, „tam tikrais atvejais privalomumas skolininkui sudaryti sandorį gali kilti ir dėl susiklosčiusių *faktinių aplinkybių*, kurias kiekvienu konkrečiu atveju įvertina teismas.“¹¹⁰ Prie tokių faktinių aplinkybių

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-15/2010, kat. 35.6.1; 41.

¹⁰⁷ Ambrašienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 55.

¹⁰⁸ Augaitė D. Actio Pauliana // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 8.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2009, kat. 35.6.1; 41; 123.3.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2012, kat. 35.6.1.; Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011. P.182.

priskirtini atvejai, kai „ginčijamų sandorių sudarymas atitiktų *protingo* asmens, *veikiančio skolininko kreditorių interesais*, elgesio standartą tomis aplinkybėmis.“¹¹¹ Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad teismui, įvertinus konkrečios bylos aplinkybes, suteikiama teisė padaryti išimtį iš numatytos sandorio neprivalomumo sąlygos, kai, pavyzdžiui, skolininkas perleisdamas savo turtą ar jo dalį, siekia išvengti papildomų išlaidų tokio turto išlaikymui ir pan. ir tokiu būdu *padidina kreditoriaus galimybę* visiškai patenkinti savo reikalavimą. Manytina, jog ši išimtis turėtų būti taikoma tik tuo atveju, kai skolininko gautas ekvivalentas yra likvidus, nes kitu atveju, toks sandorio sudarymas neatitiktų *protingo* asmens, *veikiančio skolininko kreditorių interesais*, elgesio, kadangi kreditoriui objektyviai būtų apsunkinta galimybė patenkinti savo reikalavimą iš skolininko gauto nelikvidaus perleisto turto ekvivalento.

CK 6.165 str. 1 d. numato, jog „preliminariąja sutartimi laikomas šalių susitarimas, pagal kurį jame aptartomis sąlygomis šalys įsipareigoja ateityje sudaryti kitą – pagrindinę – sutartį.“¹¹² Doc. dr. Leono Virginijaus Papirčio nuomone, „preliminariosios sutarties esmė ir glūdi šioje *vienintelėje* įstatymu apibrėžtoje pareigoje – ateityje sudaryti pagrindinę sutartį.“¹¹³ Nors teisės doktrinoje nėra detaliam išnagrinėtas klausimas, ar preliminarioji sutartis visais atvejais *actio Pauliana* instituto kontekste, laikytina juridiniu pagrindu, leidžiančiu pripažinti, jog skolininkas privalėjo sudaryti sandorį, Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra išsprendęs kelias civilines bylas, kuriose pasisakė šiuo klausimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalgoje numatyta, kad „tuo atveju, kai skolininko pareiga sudaryti sandorį kyla iš preliminariosios sutarties, sudarytos su trečiuoju asmeniu, svarbu nustatyti kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, preliminariosios sutarties ir kreditoriaus ginčijamo turto perleidimo sandorio (pagrindinės sutarties) sudarymo momentus. Privalomumas skolininku sudaryti pagrindinę sutartį gali būti konstatuotas tik tuo atveju, jeigu preliminarioji sutartis su trečiuoju asmeniu buvo sudaryta iki kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, o pagrindinė sutartis – jau po kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo.“¹¹⁴ Tai paaiškinama jau minėta kasacinio teismo nuomone, jog skolininkas negali pažeisti būsimos

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1.

¹¹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

¹¹³ Papirtis L. V. Preliminarioji sutartis // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28 (20). P. 112.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

prievolės¹¹⁵, todėl atitinkamai, sudarydamas preliminarią sutartį, jis objektyviai dar negalėjo žinoti apie tai, jog pažeidžia kito subjekto interesus. Minėta, kad autoriaus nuomone, tokia teisės taikymo ir aiškinimo taisyklė iš esmės neapsaugo kreditoriaus nuo nesąžiningų skolininko veiksmų vien dėl to, kad skolininkas gali pasinaudoti kasacinio teismo išaiškinimais, aptartais 2.1. poskyryje, dėl kreditoriaus pareigos įrodyti aplinkybę, kad jo reikalavimo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo momento, ir pasirašyti preliminarią sutartį prieš pat sandorio su būsimu kreditoriumi sudarymą – tokiu būdu neteisėtai pagrįsdamas pagrindinio sandorio sudarymo privalomumą.

2012 m. gegužės 2 d. civilinėje byloje Nr. 3K-3-204/2012 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo detalesnę teisės taikymo ir aiškinimo taisyklę dėl preliminariosios sutarties kaip juridinio pagrindo traktavimo skolininko sandorio privalomumui pagrįsti.¹¹⁶ Teismo nuomone, siekiant įrodyti, kad skolininko pareiga sudaryti sandorį su trečiuoju asmeniu kyla iš preliminariosios sutarties, reikia konstatuoti šių sąlygų visetą:

- 1) preliminarioji sutartis su trečiuoju asmeniu buvo sudaryta *iki* kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, o pagrindinė sutartis *po* kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo;
- 2) preliminarioji sutartis yra organizacinio pobūdžio derybų metu sudaryta sutartis.¹¹⁷

Pažymėtina, kad tuo atveju, kai preliminarioji sutartis sudaryta po kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, konstatuotina, jog „skolininkas neturėjo nei įstatyme įtvirtintos, nei sutartyje nustatytos pareigos sudaryti preliminarią sutartį, todėl ši preliminarioji sutartis gali būti ginčijama vienoje byloje su sudaryta pagrindine sutartimi.“¹¹⁸ Iš to seka išvada, kad skolininkas prieš grįsdamas savo pareigą sudaryti pagrindinę sutartį preliminarią sutartimi, sudaryta po kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, turėtų įrodyti, jog jis *privalėjo sudaryti tiek preliminarią, tiek pagrindinę sutartį*. Tokia pozicija motyvuojama *actio Pauliana* instituto paskirtimi ginti kreditoriaus interesus, kurie pažeidžiami nepagrįstai priimtais naujais skolininko įsipareigojimais, apsunkinančiais jo galimybę visiškai patenkinti kreditoriaus reikalavimą.

D. Augaitė, išanalizavusi CK 6.66 str.1 dalį, daro išvadą, jog „sandorio neprivalomumo sąlyga, *actio Pauliana* kontekste, turi vieną išimtį, kada ji nėra būtina – kai skolininkas, būdamas nemokus, ar nors ir nebuvo nemokus, sudarytu sandoriu suteikė pirmenybę kitiems kreditoriams.“¹¹⁹ Akivaizdu, jog skolininkas šiuo atveju turi neabejotiną pareigą kitam kreditoriui, tačiau tokie jo

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1..

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-204/2012, kat. 35.6.1.

¹¹⁷ Ten pat.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-262/2008, kat. 35.6.1; 45.6.

¹¹⁹ Augaitė D. *Actio Pauliana* // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55 (47). P. 9.

veiksmai pažeidžia likusiųjų kreditorių interesus. Todėl, nustačius, jog skolininkas turėjo pareigą sudaryti sandorį su kitu kreditoriumi, tačiau tokiu būdu suteikė jam nepagrįstą pirmenybę prieš likusius kreditorius, sąlyga dėl sandorio privalomumo, nagrinėjant Pauliano ieškinį, nevertintina, kaip šalinanti *actio Pauliana* taikymo galimybę.

Baigiant skolininko sudaryto sandorio neprivalomumo sąlygos nagrinėjimą, būtina atkreipti dėmesį, kad nepaisant to, jog skolininkas privalėjo sudaryti Pauliano ieškiniu ginčijamą sandorį, jam išlieka pareiga vykdyti šį sandorį kuo mažiau pakenkiant kitų kreditorių teisėtiems interesams. „Todėl skolininkas turi pasirinkti tokį sandorį ar tokias jo sąlygas, kad likusio turto ir prisiimtų įsipareigojimų santykis nepasunkintų atsiskaitymo su kitais kreditoriais ir taip nepažeistų jų teisių ar interesų.“¹²⁰ Tokiu būdu užtikrinama visų kreditoriaus interesų pusiausvyra ir užkertamas kelias skolininkui, pasinaudojusiam sandorio privalomumo sąlyga, pažeisti kitų kreditorių teises.

Apibendrinant, *actio Pauliana* institutas netaikytinas, jei skolininkas privalėjo sudaryti kreditoriaus ginčijamą sandorį. Civilinės teisės doktrinoje ir teismų praktikoje privalėjimas sudaryti sandorį siejamas su konkrečiai apibrėžtais juridiniais pagrindais kaip įstatymas, sutartys ir pan. Sandoris, *actio Pauliana* kontekste, laikytinas neprivalomu tuo atveju, jeigu pažeidžiami bent vieno kreditoriaus interesai. Pripažįstama, kad, atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, privalėjimas sudaryti sandorį gali kilti dėl susiklosčiusių faktinių aplinkybių, kurios atitinka protingo asmens, veikiančio kreditorių interesais, elgesio standartą. Nustačius, jog skolininkas privalėjo sudaryti sandorį, jis neatleidžiamas nuo pareigos veikti taip, kad kuo mažiau pakenktų kitų kreditorių teisėtiems interesams. Sandorio privalomumas kildinamas iš preliminariosios sutarties su trečiuoju asmeniu tik tuo atveju, kai preliminarioji sutartis yra derybų metu sudaryta organizacinio pobūdžio sutartis, kuri buvo sudaryta iki kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, o pagrindinė sutartis po kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo. Jeigu preliminarioji sutartis sudaryta po kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, skolininkas turi įrodyti tiek preliminariosios, tiek pagrindinės sutarties sudarymo privalomumą.

2.4. Skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumas

Sąžiningumas (*bona fides*) apibrėžiamas kaip vertybinis kiekvieno žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus.¹²¹ Visose teisinėse sistemose sąžiningumas

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-204/2012, kat. 35.6.1.

¹²¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 77.

yra vertinamas kaip privaloma kategorija, kuri yra apibūdinama kaip pati aukščiausia sutarčių arba prievolių, arba netgi visos privatinės teisės elgesio norma.¹²²

Algis Norkūnas moksliniame straipsnyje „Sąžiningumo principo įgyvendinimas“ nurodo, kad „sąžiningumo, kaip principo, turinys nusakomas pagal protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Tai reiškia, kad sąžiningas yra tas asmuo, kuris veikia *rūpestingai, teisingai*, t. y. taip, kaip tokioje pačioje situacijoje elgtųsi *bonus pater familias*.“¹²³ A. Norkūno nuomone, „objektyviau požiūriu asmuo laikytinas sąžiningu, kai jo veikimas yra protingas ir teisingas, atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją. Siekiant nustatyti subjektyvųjį kriterijų, reikia įvertinti, ar asmuo pagal savo subjektyvius gebėjimus (asmens psichikos būklę, amžių, išsimokslinimą, patirtį) ir galimybes konkrečioje situacijoje galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti.“¹²⁴ Tokiai pozicijai pritaria ir Lietuvos teismų praktika, laikydamosi nuomonės, jog siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu šiuos kriterijus.¹²⁵

CK 6.66 str. 2 dalyje numatyta, kad „dvišalį sandorį pripažinti negaliojančiu galima tik tuo atveju, kai trečiasis asmuo, sudarydamas su skolininku sandorį, buvo nesąžiningas, o neatlygintinis sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu nepaisant trečiojo asmens sąžiningumo ar nesąžiningumo.“¹²⁶ Vadinasi, atlygintinis sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu, tik esant abiejų – tiek skolininko, tiek trečiojo asmens, sudariusio sandorį su skolininku, nesąžiningumui, kuris šiuo atveju laikytinas būtinaja *actio Pauliana* instituto taikymo sąlyga.

Tuo atveju, kai sudarytas sandoris buvo neatlygintinis, teisės norma nereikalauja nustatinėti trečiojo asmens nesąžiningumo faktą (CK 6.66 str. 2 d.). Tokiu atveju, taikant *actio Pauliana* institutą, užtenka įrodyti visas kitas šio instituto taikymo sąlygas, o nesąžiningumo sąlyga nėra įrodinėjimo dalyku. Pritartina D. Augaitės nuomonei, kad tokia teisės normos formuluotė grindžiama aplinkybe, jog, „sudarius neatlygintinį sandorį, šalių bendrininkavimas yra numanomas ir turto įgijėjas negali to paneigti.“¹²⁷ Pabrėžtina, kad, toks teisinis reglamentavimas atitinka ir CK 4.96 str. 3 d. nuostatas, kurios leidžia išreikalauti neatlygintinai įsigytą daiktą iš įgijėjo visais atvejais.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas CK 6.66 str. 2 d. nuostatas ir pasisakydamas dėl skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumo vertinimo, nurodė, kad „skolininkas ir trečiasis

¹²² Ch.von Bar, F. Barrière et al. Towards a European Civil Code. Forth Revised and Expanded Edition (editors: A. Hartkamp, M. Hesselink et. al.). Nijmegen: Kluwer Law International, 2011. P. 620-321.

¹²³ Norkūnas A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas // Jurisprudencija. 2003, Nr. 42 (34). P. 5.

¹²⁴ Ten pat.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

¹²⁷ Augaitė D. *Actio Pauliana* // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 11.

asmuo laikomi nesąžiningais tik esant pagrindui konstatuoti, kad jie žinojo ar turėjo žinoti, jog sudarydami sandorį pažeis skolininko kreditoriaus teises. „Žinojimas“ aiškinamas kaip asmens turėjimas tam tikrų duomenų. „Turėjimas žinoti“ suprantamas kaip asmens pareiga veikti aktyviai, nustatyta pareiga pasidomėti, todėl nepagrįstas neveikimas vertinamas kaip nesąžiningas elgesys. *Sąžiningu gali būti laikomas tas kontrahentas, kuris jam prieinamomis priemonėmis pasidomėjo, ar sandorį su juo ketinantis sudaryti asmuo neturi kreditorių, ar sudarant sandorį nebus pažeisti jų interesai.*¹²⁸ Tokiam teismo išaiškinimui savo moksliniame straipsnyje pritaria ir A. Norkūnas.¹²⁹

Pažymėtina, jog tiek teismų praktika, tiek Lietuvos teisės mokslas pritaria teiginiui, jog nėra vieno ir visiems atvejams pritaikomo asmens sąžiningumo mato.¹³⁰ „Sąžiningumas konkrečioje situacijoje yra fakto klausimas, tačiau reikalavimai jo turiniui gali skirtis, priklausomai nuo to, kokie sandoriai yra sudaromi ir kokioje situacijoje asmenys veikia. Tokiu atveju turi būti nustatinėjamos aplinkybės, patvirtinančios skolininko nesąžiningumą, kurį būtina įrodyti konkrečiais faktais. Teisės klausimas apima tik konstatavimą, ar teisingai aiškinamas sąžiningumas atsiradusiuose teisiniuose santykiuose, kai skolininkas, pažeisdamas kreditoriaus interesus, perleido turtą.“¹³¹ Iš to galima daryti išvadą, jog „teismas, gali konstatuoti asmens sąžiningumą arba nesąžiningumą *ex officio*, kadangi teisės taikymas yra išimtinė teismo kompetencija, kurios nevaržo šalių procesiniais veiksmais išreikšta valia.“¹³²

Atsižvelgiant į tai, jog teisinis reglamentavimas nenumato apibrėžtų veiksmų sąrašo, kuriuos privalo atlikti sąžininga sandorio šalis, trečiojo asmens pareigos elgtis rūpestingai ir atidžiai bei pasidomėti sudaromo sandorio aplinkybėmis turinį atskleidė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nurodydamas, jog „turto pagal būsimą sandorį įgijėjui, siekiant nepažeisti galimo kreditoriaus interesų, reikia būti apdairiam tokia apimtimi:

- 1) protingomis priemonėmis išsiaiškinti, ar būsima sandorio šalis nėra skolininkė;
- 2) konkrečioje situacijoje įvertinti, ar sandoriu nebus pažeisti skolininko kreditoriaus interesai.“¹³³

Tokių sąlygų nustatymą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas motyvuoja tuo, kad „sudarant kiekvieną sandorį turto įgijėjas yra suinteresuotas neturėti sunkumų dėl įgyjamo turto, siekia apsaugoti, kad šis nebūtų išreikalaujamas. Tai reiškia, kad turto įgijėjas taip pat yra suinteresuotas

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-94/2010, kat. 35.6.1.

¹²⁹ Norkūnas A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas // Jurisprudencija. 2003, Nr. 42 (34). P. 7-8.

¹³⁰ Augaitė D. Actio Pauliana // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 12.

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-176/2008, kat. 21.4.1.1; 21.4.1.2; 21.4.2.1; 21.4.2.7; 21.6; 27.7; 35.6.1; 39; 45; 126.5.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-898/2002 kat. 31.6.1

civilinių teisinių santykių stabilumu. Vadinasi, jis, elgdamasis apdairiai, prieš sudarydamas sutartį turi pasidomėti, ar patikima kita sandorio šalis, ar ji elgiasi sąžiningai. Iš būsimos sandorio šalies pagrįsta reikalauti paaiškinimo ir kitų duomenų, ar ji neturi kreditorių, kurių interesams gali būti padaryta žalos sandorio sudarymu.¹³⁴

Pažymėtina, kad teismų praktika pareigą gauti informaciją aiškina gana plačiai, neapsiribodama vien pareiga patikrinti duomenis, esančius viešuosiuose registruose. Kasacinio teismo nuomone, „sąžiningas įgijėjas pagal sandorį privalo domėtis kita sandorio šalimi ir jos turistine padėtimi, kiek *normaliai* reikia sandoriui sudaryti, nepažeidžiant įstatymų. Tokie duomenys gali būti gaunami iš pokalbio su turta parduodančiu asmeniu arba jo atstovu, iš registru, kitų šaltinių (oficialių ar privačių).“¹³⁵ Manome, jog tokios pareigos traktavimas per daug plečiamai, apibrėžiant jos apimtį „normalumu“, reikštų nepagrįstą civilinės apyvartos ribojimą, nes subjektai, prieš sudarydami sandorį, privalėtų atlikti daugiau papildomų ir laiką eikvojančių veiksmų. Todėl pritariame A. Norkūno nuomonei, jog, nustatant tokio pobūdžio reikalavimus civilinės apyvartos dalyviams, būtina pusiausvyra, užtikrinanti asmenų pažeistų teisių gynimą pernelyg nesuvaržant teisinių santykių dalyvių neprotingais reikalavimais.¹³⁶ Manome, kad kiekvienu konkrečiu atveju šios pareigos turinys turi būti konstatuojamas, atsižvelgiant į protingumo ir teisingumo principus, kurie neleistų iš sąžiningo įgijėjo reikalauti atlikti neprotingų ir kartais net neįgyvendinamų veiksmų, siekiant nustatyti savo kontrahento turtinę padėtį ir turimus įsipareigojimus kitiems kreditoriams.

Visuotinai pripažįstama, jog asmens sąžiningumas civiliniuose teisiniuose santykiuose preziumuojamas, nors galiojančiame civiliniame teisiniame reglamentavime nėra normos, kurioje ši prezumpcija būtų suformuota.¹³⁷ Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į pakankamai didelę kreditoriaus įrodinėjimo našta, teikiant Pauliano ieškinį, naujajame CK įtvirtino bendrosios sąžiningumo prezumpcijos išimtį – *nesąžiningumo prezumpciją*, numatytą CK 6.67 str.¹³⁸ Tokiu būdu kreditoriui buvo sudarytos sąlygos lengviau įrodyti, jog skolininkas pažeidė jo teises, sudarydamas sandorį su trečiuoju asmeniu, kadangi įrodinėjimo našta, jog sandoris sudarytas nesiekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriumi, pereina skolininkui.¹³⁹ Todėl „nesąžiningumo prezumpcija gali būti

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.

¹³⁵ Ten pat.

¹³⁶ Norkūnas A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas // Jurisprudencija. 2003, Nr. 42 (34). P. 8.

¹³⁷ Ten pat. P. 5.

¹³⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

¹³⁹ Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 55-56.

nuginčijama, jeigu skolininkas ir trečiasis asmuo *įrodo*, jog jie, sudarydami ginčijamą sandorį, buvo sąžiningi.¹⁴⁰

Nesąžiningumo prezumpcija teisės doktrinoje apibrėžiama kaip „konkretūs atvejai, kai skolininko nesąžiningumas sudarius sandorį preziumuojamas.“¹⁴¹ Tiek Lietuvos teismų praktika, tiek teisės doktrinos atstovai, atsižvelgdami į imperatyvinį *actio Pauliana* instituto pobūdį, laikosi pozicijos, kad CK 6.67 str. numatytų atvejų sąrašas yra baigtinis.¹⁴²

Teismų praktikoje pripažįstama, jog *actio Pauliana* instituto taikymui ir nesąžiningumo prezumpcijos konstatavimui užtenka nustatyti *bent vieną* iš CK 6.67 str. išvardintų atvejų.¹⁴³ Tais atvejais, kai įstatymas nepreziumuoja konkretaus subjekto nesąžiningumo, asmeniui nereikia įrodinėti savo sąžiningumo, tačiau tai neužkerta kelio kreditoriui teikti įrodymus, patvirtinančius sandorio šalių nesąžiningumą. Taigi „nepaisant to, jog CK 6.67 str. nenumatytiems atvejams galioja sandorio šalių sąžiningumo prezumpcija, minėtame straipsnyje numatytos aplinkybės gali būti taikomos kaip sąžiningumo vertinimo *matas*, tačiau ne kaip asmens elgesio išankstinis teisinis vertinimas, su kuriuo siejama įrodinėjimo pareiga paneigti nesąžiningumą.“¹⁴⁴ Toks CK 6.67 str. aiškinimas nulemtas „siekio apriboti kreditoriaus piktnaudžiavimo *actio Pauliana* institutu galimybes, kadangi svarbu laikytis kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens – turto įgijėjo interesų pusiausvyros.“¹⁴⁵

Tam tikrų neaiškumų, taikant *actio Pauliana* institutą, kyla tuo atveju, kai skolininkas sudarė sandorį su asmenimis, apibrėžtais kaip „*kiti artimieji giminaičiai*“. Kadangi nei CK 6.67 str., nei teisė doktrina neapibrėžia „artimojo giminaičio“ sąvokos, 2007 m. liepos 23 d. priimtoje nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-310/2010 kasacinis teismas konstatavo, jog „į CK 6.67 str. 1 p. vartojamą kitų „artimųjų giminaičių“ sąvoką patenka ne tik CK 3.135 str. išvardyti giminystės ryšiais susiję asmenys, bet ir asmenys, kuriuos sieja artimi ryšiai, atsiradę dėl to, kad artimais giminystės ryšiais nesusiję asmenys *sudarė santuoką*. Tokie asmenys pagal CK 3.136 str. yra *svainystės* ryšiais susiję asmenys. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad ryšiai turi būti artimi, darytina

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P. 110.

¹⁴¹ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P. 51.

¹⁴² Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 56.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-339/2009, kat. 35.6.1; 41.

¹⁴⁴ Norkūnas A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas // Jurisprudencija. 2003, Nr. 42 (34). P. 7.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

išvada, jog į CK 6.67 str. 1 punkte vartojamą kitų artimų giminaičių sąvoką patenka tik artimais svainystės ryšiais susiję asmenys.¹⁴⁶

Vėlesnėje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalgoje „artimojo giminaičio“ sąvoka apibūdinama daug siauriau, nurodant, jog „*actio Pauliana* taikymo atveju yra aktuali artimojo giminaičio sąvoka, įtvirtinta CK 3.135 str. – artimaisiais giminaičiais pripažįstami tiesiosios linijos giminaičiai iki antrojo laipsnio imtinai, t. y. tėvai ir vaikai, seneliai ir vaikaičiai, bei šoninės linijos antrojo laipsnio giminaičiai – broliai ir seserys. Taigi CK 3.135 str. ir 6.67 str. 1 dalyje konkrečiai įvardyti subjektai, su kuriais skolininkui sudarius kreditoriaus ginčijamą *actio Pauliana* pagrindu sandorį, preziumuojamas abiejų sandorio šalių nesąžiningumas.“¹⁴⁷ Pažymėtina, kad siaurinamojo artimojo giminaičio sąvokos aiškinimo taisyklės laikosi ir naujausia teismų praktika, kurioje konstatuojama, jog „faktas, kad ginčo sandorį sudarę asmenys, susiję artimais ryšiais, neatitinkančiais nurodytų CK 6.67 str. 1 p., gali būti vertinamas ne kaip pagrindas preziumuoti ginčo sandorius sudariusių šalių nesąžiningumą, bet kaip vienas sandorio šalių nesąžiningumo požymių.“¹⁴⁸

Minėta, jog tuo atveju, kai sudarytas sandoris nepatenka į CK 6.67 str. 1 p. nurodytų atvejų baigtinį sąrašą, šiame straipsnyje numatytos aplinkybės gali būti taikomos kaip *sąžiningumo vertinimo matas*, todėl kasacinis teismas pagrįstai nurodo, jog „artimi su skolininku ginčo sandorius sudariusių asmenų tarpusavio ryšiai *padidina nesąžiningumo kreditoriaus atžvilgiu galimybes*, nes sudaro sąlygas jais susijusių asmenų artimam bendravimui, tarpusavio pasitikėjimui. Tai *sukuria prielaidas tarpusavyje keistis neviešintina informacija*, tokia kaip asmens finansinė padėtis, kylančios šio pobūdžio problemos ir jų sprendimo būdai.“¹⁴⁹

Dominykas Vanhara teigia, jog problema įrodyti visas *actio Pauliana* instituto sąlygas kyla tada, kai skolininko sudarytas sandoris neatitinka nei vieno iš CK 6.67 str. išvardintų atvejų.¹⁵⁰ D. Vanhara nuomone, tokiu atveju sandorio šalių nesąžiningumą gali padėti įrodyti tokie faktai:

- „Skolininkas sudarė sandorį su trečiuoju asmeniu, perleisdamas jam turtą už nepagrįstai mažą kainą;

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-310/2007 kat. 21.4.1.1; 30.4.1; 30.12.1; 33; 41.

¹⁴⁷ Ten pat.

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-365/2012 kat. 35.6.1.

¹⁴⁹ Ten pat.

¹⁵⁰ Vanhara D. Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (*actio Pauliana*) probleminiai aspektai // Juristas. 2009 m. Nr. 11. P. 5.

- Skolininkas perleido turtą trečiajam asmeniui, o trečiasis asmuo su skolininku visiškai neatsiskaitė ar atsiskaitė tik iš dalies.¹⁵¹

Manome, kad D. Vanhara teisingai pastebėjo, jog kreditorius, teikdamas Pauliano ieškinį, susiduria su sunkumais tais atvejais, kai sandorio šalių sąžiningumas preziumuojamas, tačiau D. Vanhara pateikti faktai, kurie turi padėti įrodyti šių šalių nesąžiningumą, iš esmės tėra CK 6.67 str. 4 p. numatytos priešpriešinių išipareigojimų disproporcijos pavyzdžiai, kada įvykdymo vertė labai viršija kitos sandorio šalies pateiktą vykdymą. Mūsų nuomone, tokie faktai turėtų būti vertinami ne kaip sandorį sudariusių asmenų sąžiningumo vertinimo *matas*, bet kaip pagrindas tiesiogiai taikyti CK 6.67 str. 4 p. numatytą asmenų nesąžiningumo prezumpciją, kadangi D. Vanharos nurodyti faktai priskirtini akivaizdžiai nenaudingų sandorių kategorijai, kurie, sutinkamai su kasacinio teismo išaiškinimais, leidžia preziumuoti sandorio šalių nesąžiningumą pagal CK 6.67 str. 4 punktą.¹⁵²

Apibendrinami galime konstatuoti, jog įstatymų leidėjas, siekdamas palengvinti kreditoriui įrodinėjimo našta, CK 6.67 str. įtvirtino skolininko ir trečiojo asmens *nesąžiningumo prezumpciją*, kuri gali būti nugincijama, jeigu skolininkas ir trečiasis asmuo įrodo, jog jie, sudarydami ginčijamą sandorį, buvo sąžiningi. Tiek teismų praktika, tiek civilinės teisės mokslas laikosi pozicijos, kad CK 6.67 str. numatytų atvejų sąrašas yra baigtinis, todėl tais atvejais, kai įstatymas nepreziumuoja konkretaus subjekto nesąžiningumo, asmeniui nereikia įrodinėti savo sąžiningumo, tačiau minėtame straipsnyje numatytos aplinkybės gali būti taikomos kaip sąžiningumo vertinimo *matas*. Atsižvelgiant į CK 3.135 str. nuostatas, CK 6.67 str. numatyta „artimojo giminaičio“ sąvoka aiškintina siaurinamai, todėl artimaisiais giminaičiais pripažįstami tik tiesiosios ir šoninės linijos giminaičiai iki antrojo laipsnio imtinai. Jeigu ginčijamą sandorį skolininkas sudarė su artimais asmenimis (pvz. susijusiais svainystės ryšiais), nepatenkančiais į minėtą sąvoką, tai gali būti vertinama kaip vienas iš sandorio šalių nesąžiningumo požymių. Siekiant nepažeisti būsimo kontrahento kreditoriaus interesų, turto pagal būsimą sandorį įgijėjui reikia protingomis priemonėmis išsiaiškinti, ar būsima sandorio šalis nėra skolininkė ir konkrečioje situacijoje įvertinti, ar sandoriu nebus pažeisti kontrahento kreditoriaus interesai.

2.5. Ieškinio senatis

Teisinio tikrumo ir civilinės apyvartos stabilumo užtikrinimui teisė į pažeistų teisių gynybą yra ribojama tam tikrais terminais visose teisės sistemose. „Civilinių teisinių santykių dalyviams turi

¹⁵¹ Vanhara D. Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (actio Pauliana) probleminiai aspektai // Juristas. 2009 m. Nr. 11. P. 5-6.

¹⁵² Plačiau: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2011, kat. 21.4.2.1; 35.6.1.

būti garantuojama, jog, suėjus įstatymo nustatytam terminui, jų subjektinės teisės teismine tvarka negalės būti nugincytos ir jiems nebus paskirta tam tikra pareiga.¹⁵³ Atsižvelgiant į įstatymo leidėjo siekį apsaugoti civilinės apyvartos stabilumą, kreditorius turi teisę pareikšti ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu per vienerių metų ieškinio senaties terminą (CK 6.66 str. 3 d.).

Kadangi nustatytas ieškinio senaties terminas yra labai trumpas, palyginus su bendruoju dešimties metų senaties terminu, ypač svarbu tinkamai nustatyti šio termino eigos pradžią. Tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje pabrėžiama, jog „Pauliano ieškinio senaties terminas skaičiuojamas nuo tos dienos, kai kreditorius sužinojo arba turėjo sužinoti apie jo teisės pažeidimą.“¹⁵⁴ Taigi taikant *actio Pauliana* institutą, ieškinio senaties termino eigos pradžios momentas yra nustatomas pagal bendrąsias ieškinio senaties termino taikymo taisykles, įtvirtintas CK 1.127 straipsnyje. Atkreiptinas dėmesys, kad ieškinio senaties terminas pasinaudoti *actio Pauliana* institutu, gali būti atnaujintas, jeigu teismas pripažins, jog jis buvo praleistas dėl svarbių priežasčių.¹⁵⁵

Paminėtina, kad kasacinis teismas, aiškindamas CK 6.66 str. 3 d. nuostatą, nurodė, jog „CK 6.66 str. nustatyto vienerių metų ieškinio senaties termino pradžia turi būti siejama *ne tik su kreditoriaus nurodomu laiku*, kada jis faktiškai sužinojo apie sudarytą sandorį, bet ir su *kreditoriaus pareiga sužinoti* apie tokį sandorį laiku.“¹⁵⁶ Vadinas, taikant *actio Pauliana* institutą, ieškinio senaties termino eigos pradžią lemia ne tik subjektyvusis momentas, kada kreditorius sužinojo apie savo teisės pažeidimą, bet ir objektyvusis – kada kreditorius turėjo sužinoti apie tokį pažeidimą.

Teismų praktikoje pripažįstama, jog „subjektyviu sužinojimo apie teisės pažeidimą momentu laikytina diena, kada *asmuo faktiškai suvokia*, kad jo teisė arba įstatymo saugomas interesas yra pažeisti ar ginčijami. Tais atvejais, kada ieškovas tvirtina, kad apie savo subjektinės teisės pažeidimą sužinojo ne teisės pažeidimo dieną, teismas turi patikrinti, ar byloje nėra įrodymų, kad buvo priešingai, ir ar ieškovas apie teisės pažeidimą sužinojo ne vėliau, nei tokioje pačioje

¹⁵³ Driukas A. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai // Jurisprudencija. 2003, Nr. 39 (31). P. 91.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P. 109; Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 58.

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugpjūčio mėn. 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2012, kat. 24; 35.6.1; 114.11; 123.7; 123.9.

¹⁵⁶ Kiekvienu konkrečiu atveju byloje svarbu įvertinti kreditoriaus veiksmus, skolininko veiksmus nuo teisės pažeidimo iki kreditoriaus nurodomo sužinojimo momento, kitas reikšmingas aplinkybes, nulėmusias kreditoriaus sužinojimo arba turėjimo sužinoti apie jo teisės pažeidimą – skolininko sudarytą sandorį laiką.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1.

situacijoje *turėjo sužinoti apdairus ir rūpestingas asmuo* (objektyvusis kriterijus).¹⁵⁸ Kasacinio teismo nuomone, tuo atveju, „kai ieškovo amžius, išsilavinimas, profesinė veikla, teisinis statusas ir kitos jo individualios savybės rodo, kad šis asmuo apie savo teisių pažeidimą turėjo sužinoti anksčiau, nei tai galėtų padaryti bet kuris vidutinis apdairus ir rūpestingas asmuo, į šias aplinkybes taip pat turi būti atkreipiamas dėmesys nustatant ieškinio senaties termino eigos pradžios momentą.“¹⁵⁹ Taigi kiekvienu konkrečiu atveju turi būti atsižvelgiama ne tik į aplinkybę, kada kreditorius sužinojo apie savo teisės pažeidimą, bet ir į aplinkybes, kada jis, būdamas apdairiu ir rūpestingu asmeniu, turėjo sužinoti apie 2.1. poskyryje detaliai aptartą kreditoriaus teisės pažeidimo atsiradimo momentą.

Minėjome, kad kreditorius apie savo reikalavimo teisės pažeidimo momentą gali sužinoti žymiai vėliau nei jis objektyviai atsiranda (*pvz., minėtas 2.1. poskyryje skolininko – individualios įmonės atvejis*). Praeitame poskyryje buvo konstatuota, jog kasacinis teismas pareigą domėtis kontrahentu apibrėžia plečiamai, tačiau kreditorius objektyviai susiduria su tam tikrais sunkumais, rinkdamas informaciją apie kitą sandorio šalį. Pirmiausia, pati sandorio šalis ne visada sąžiningai atskleidžia savo tikrąją turtinę padėtį ir turimus išsipareigojimus. Antra, atsižvelgiant į galiojančių asmens duomenų apsaugos teisinį reglamentavimą, dauguma informacijos apie asmens turtinę padėtį yra sunkiai prieinama.

Paminėtina, kad su sunkumais gauti informaciją apie daiktines teises į nekilnojamąjį turtą ir jų suvaržymus iki 2012 m. sausio 10 d. susidurdavo net ir advokatai, siekiantys apginti atstovaujamojo interesus. Atsižvelgiant į tai, 2011 birželio 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pasisakė dėl Nekilnojamo turto registro įstatymo (Žin. 2001, Nr. 55-1948) ir nurodė, kad „asmens teisė kreiptis į teismą yra absoliuti ir jam privalo būti užtikrinama ne formali, o reali ir veiksminga teisė į tinkamą gynybą, todėl įstatyminis reglamentavimas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų prielaidas tinkamai suteikti teisinę pagalbą (Konstitucijos 30 str. 1 d. ir 31 str. 6 d.). Todėl asmuo, siekdamas pasinaudoti *actio Pauliana* institutu, turi turėti galimybę gauti tam tikrą būtiną informaciją apie tokius sandorius, *inter alia* informaciją apie tokių sandorių atlygintinumą, jų šalis, be kurios apskritai negali būti įgyvendinta teisė kreiptis į teismą.“¹⁶⁰

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos mėn. 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-366/2012, kat. 24.2; 34.3; 34.6.

¹⁵⁹ Ten pat.

¹⁶⁰ 2011 birželio 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 12/2008-45/2009 „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo (2001 m. birželio 21 d. redakcija) 42 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimu nr. 1129 "Dėl nekilnojamojo turto registro nuostatų patvirtinimo" patvirtintų Nekilnojamojo turto registro nuostatų 88 punkto (2007 m. vasario 27 d. redakcija), 97 punkto (2007 m. vasario 27 d., 2008 m. spalio 22 d., 2010 m. kovo 3 d., 2011 m. gegužės 4 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Atsižvelgiant į tai, Seimas 2012 m. gruodžio 22 d. priėmė minėto įstatymo pataisą, kuri įsigaliojo 2012 m. sausio 10 d.¹⁶¹ Taigi darytina išvada, kad nepaisant to, jog kasacinis teismas įpareigoja asmenį neapsiriboti vien viešųjų registrų patikra, kreditorius dėl objektyvių kliūčių ne visada gali laiku sužinoti apie nesąžiningo skolininko sudarytus sandorius. Todėl vienerių metų ieškinio senaties terminas teikti Pauliano ieškinį sąlyginai riboja kreditoriaus galimybes laiku apginti savo teises ir teisėtus interesus.

Apžvelgę Pauliano ieškinio senaties taikymą galime konstatuoti, kad įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, įtvirtino sutrumpintą – vienerių metų ieškinio senaties terminą tokiam ieškiniui pareikšti. *Actio Pauliana* instituto senaties termino eigos pradžia turi būti skaičiuojama, įvertinus, kada kreditorius sužinojo arba, būdamas apdairiu ir rūpestingu asmeniu, turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimo atsiradimo momentą. Praktikoje kreditorius susiduria su sunkumais gauti informaciją apie savo skolininko turtinę padėtį ir turimus įsipareigojimus kitiems kreditoriams bei naujai sudarytus skolininko sandorius, todėl vienerių metų ieškinio senaties terminas santykiniai riboja kreditoriaus galimybes pasinaudoti *actio Pauliana* institutu.

¹⁶¹ Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo turto registro įstatymo 42 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2012, Nr. 6-189.

3. TEISINĖS *ACTIO PAULIANA* INSTITUTO TAIKYMO PASEKMĖS

Sandoris yra suprantamas kaip juridinis faktas, jį sudariusių asmenų valios išraiškos forma, kuria siekiama sukurti tam tikras teises pasekmes. „Tačiau dėl vienokių ar kitokių priežasčių teisė gali neleisti atsirasti teisiniams padariniams, kurių buvo siekiama sudarant sandorį. Atitinkamai sandoris, kuris nesukelia teisių padarinių, laikytinas negaliojančiu sandoriu.“¹⁶² Iš lingvistinės CK 6.66 str. analizės matome, jog, taikant *actio Pauliana* institutą, kyla konkrečiai apibrėžti padariniai – ginčijamas sandoris pripažįstamas negaliojančiu. „Sandorių negaliojimo pasekmės gali būti labai įvairios, tačiau pagrindinės pasekmės yra susijusios su šalių padėties, kurioje jos buvo iki sandorio ir jo visiško ar dalies įvykdymo, atkūrimu – restitucija.“¹⁶³ Kadangi restituciją įtvirtina imperatyvaus pobūdžio teisinis reguliavimas, minėtos teisinės pasekmės nepriklauso nuo šalių valios (CK 1.80 str. 2 d.).¹⁶⁴

CK 1.80 str. 2 d. numato, jog „tuo atveju, kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo gražinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį (restitucija), o kai negalima gražinti to, ką yra gavusi, natūra, – atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenumato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių“. Prof. Astos Dambrauskaitės nuomone, tokia minėtos normos formuluotė leidžia daryti išvadą, jog Lietuvos teisinėje sistemoje restituciją natūra galima laikyti pagrindiniu restitucijos būdu, o restitucija sumokant ekvivalentą pinigais traktuotina tik kaip tokios bendrosios taisyklės išimtis.¹⁶⁵

Tiek Lietuvos teisės mokslas, tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuluojama teismų praktika, vieningai laikosi nuomonės, jog CK 6.66 str. įtvirtinta restitucijos forma turi tam tikrą specifiką. Šios specifikos požymius atskleidė kasacinis teismas nurodydamas, jog „CK 6.66 str. 4 ir 5 dalyse įtvirtintos specialiosios teisės normos, kuriose nustatyti tokie restitucijos ypatumai:

- *actio Pauliana* instituto tikslas – ne sandorio pripažinimas negaliojančiu, bet kreditoriaus teisėtų interesų patenkinimas;
- sandoris pripažįstamas negaliojančiu trečiojo asmens–kreditoriaus, o ne sandorio šalies reikalavimu;

¹⁶² Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // *Justitia*. 2006, Nr. 4 (62). P. 7.

¹⁶³ Pranckevičius A., Pumputienė R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (2) // *Juristas*. 2005, Nr. 5 (20). P. 28.

¹⁶⁴ Dambrauskaitė A. Restitucijos taikymo sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose problemos // *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 37 (29). P. 83.

¹⁶⁵ Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Monografija. Vilnius: *Justitia*. 2009. P. 196.

- CK 6.66 str. 4 d. nustatytos kitos teisinės pasekmės.¹⁶⁶

Minėta, jog, skirtingai nei kitais sandorių pripažinimo negaliojančiais atvejais, *actio Pauliana* atveju sandorio pripažinimas negaliojančiu nėra pagrindinis kreditoriaus ieškinio tikslas. Atsižvelgiant į tai, „sandorio pripažinimas negaliojančiu yra tik *priemonė* atkurti skolininko pažeistą mokumą ir sugrąžinti jį į ankstesnę turtinę padėtį.“¹⁶⁷ Todėl *actio Pauliana* instituto taikymas sukelia konkrečius teisinius padarinius „tik ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pareiškusiam kreditoriui ir tik tiek, kiek būtina kreditoriaus teisių pažeidimui pašalinti, nukreipiant kreditoriaus reikalavimą į perleistą pagal skolininko sudarytą sandorį turtą, jo vertę ar lėšas.“¹⁶⁸ Tokia restitucijos taikymo forma atspindi kompensacinę šio instituto paskirtį.¹⁶⁹

Vadinasi, *actio Pauliana* atveju restitucija taikoma ne visa apimtimi, o tik tiek, kiek reikia skolininko mokumo padėčiai atkurti tam, kad kreditorius visiškai patenkintų savo reikalavimo teisę iš skolininko turto.¹⁷⁰ Tiesa, teisiniame reglamentavime nėra apibrėžiama, koku būdu kreditorius galėtų patenkinti savo reikalavimą, kai teismas tenkina Pauliano ieškinį. Analizuojant naujausią kasacinio teismo praktiką darytina išvada, kad kreditoriaus reikalavimas tenkinamas būtent iš ginčijamu sandoriu perleisto turto.¹⁷¹ „Likęs turtas gražinamas skolininkui, o trečiasis asmuo, sudaręs nuginčytą sandorį, įgyja reikalavimo teisę į skolininką nuo to sandorio sudarymo momento.“¹⁷²

Actio Pauliana restitucijos specifika sukelia tam tikrą neapibrėžtumą dėl trečiojo asmens, sudariusio sandorį su skolininku, padėties, kadangi, pripažinus sandorį negaliojančiu, restitucija taikoma tik tiek, kiek reikia kreditoriaus reikalavimui patankinti, likusi turto dalis gražinama skolininkui. D. Augaitė pagrįstai teigia, jog nepaisant to, kad trečiasis asmuo, sudaręs sutartį su skolininku, įgyja reikalavimo teisę į sumokėtą kainą, tačiau praranda sutartimi gautą ir skolininko savanoriškai jam atiduotą laimėjimą, nes visas turtas gražinamas skolininkui.¹⁷³ Mokslininkė mano, kad tokiu atveju tretysis asmuo, įgijęs turtą iš nesąžiningo skolininko, gali išsaugoti jam perduotą turtą, jeigu sandorio dalykas yra dalus ir jei antrajai sandorio šaliai yra naudinga vadovautis CK 6.51

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-339/2009, kat. 35.6.1; 41.

¹⁶⁷ Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 58.

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-99/2010, kat. 35.6.1; 41; 75.7; 99.1.; 99.5.

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-593/2009, kat. 21.4.2; 24.3; 35.6.1.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-398/2012, kat. 35.6.1; 126.8.

¹⁷¹ Ten pat.

¹⁷² Augaitė D. *Actio Pauliana* // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 14.

¹⁷³ Ten pat. P. 13.

str. (įvykdyti prievolę už skolininką ir perimti kreditoriaus teises, susijusias su skolininku).¹⁷⁴ Tokį D. Augaitės teiginį pagrindžia ir Lietuvos teismų praktika.¹⁷⁵

Pritariame tokiai pozicijai ir manome, kad nesąžiningas skolininkas atsiduria palankesnėje padėtyje nei kreditorius ir tretysis asmuo, sudaręs sandorį su skolininku, nes, pritaikius *actio Pauliana* institutą, nesąžiningas skolininkas iš esmės niekuo nerizikuoja, kadangi, nuginčijus sudarytą sandorį, išskyrus restituciją, kai šalys tiesiog gražinamos į buvusią padėtį, netaikomos jokios kitos teisinės sankcijos.

Paminėtina, jog be CK 6.66 str. numatytų specialiųjų taisyklių, restitucijai taikytinos ir bendrosios restituciją reglamentuojančios CK normos (CK 6.145 - 6.153 straipsniai).¹⁷⁶ Todėl „teismas, atsižvelgdamas į įstatyme nustatytas restitucijos taikymo sąlygas ir jų taikymui reikšmingas konkrečios bylos aplinkybes gali pakeisti restitucijos būdą arba apskritai jos netaikyti, jeigu dėl jos taikymo vienos iš šalių padėtis nepagrįstai ir nesąžiningai pablogėtų, o kitos atitinkamai pagerėtų.“¹⁷⁷

Kaip jau buvo minėta 2.4. poskyryje, dvišalis atlygintinas sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik tuo atveju, kai nustatomas tiek skolininko, tiek trečiojo asmens nesąžiningumas. Atsižvelgiant į CK 6.66 str. 5 d., restitucija negalima, kai turtas buvo perleistas sąžiningajai trečiajai šaliai. Tokiu atveju skolininkas ir tretysis asmuo atsako prieš kreditorių solidariai pagal CK 6.6 str. 3 d., nes kreditoriaus interesai buvo pažeisti bendrais šių asmenų veiksmais. Kadangi daiktas buvo perleistas sąžiningam įgijėjui, restitucija natūra užleidžia vietą restitucijai piniginio ekvivalento forma.¹⁷⁸ Todėl nesąžiningos nuginčyto sandorio šalys privalo solidariai atlyginti kreditoriui perleisto turto vertę pinigais.

Apibendrinant, *actio Pauliana* instituto taikymas sukelia teisinius padarinius tik ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pareiškusiam kreditoriui ir tik tiek, kiek būtina kreditoriaus teisių pažeidimui pašalinti, nukreipiant kreditoriaus reikalavimą į perleistą pagal skolininko sudarytą sandorį turtą, jo vertę ar lėšas. Likęs turtas gražinamas skolininkui, o trečiasis asmuo, sudaręs nuginčytą sandorį, įgyja reikalavimo teisę į skolininką nuo to sandorio sudarymo momento. Nesąžiningas skolininkas, sudaręs ginčijamą sandorį, iš esmės niekuo nerizikuoja, kadangi,

¹⁷⁴ Augaitė D. *Actio Pauliana* // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 13.

¹⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. // Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-339/2009, kat. 35.6.1; 41.

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-15/2010, kat. 35.6.1; 41.

¹⁷⁸ Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2006. P.109.

nuginčijus sudarytą sandorį, išskyrus restituciją, netaikomos jokios kitos teisinės sankcijos. Jeigu daiktas buvo perleistas sąžiningam trečiajam asmeniui, nuginčyto sandorio šalys privalo solidariai atlyginti kreditoriui perleisto turto vertę pinigais.

3.1. *Actio Pauliana* instituto taikymo įtaka sąžiningo įgijėjo teisėms

Kaip jau buvo minėta praeitame poskyryje, restitucija natūra netaikoma sąžiningų trečiųjų asmenų atžvilgiu, kurie įgijo daiktą, perleistą nuginčyto sandorio pagrindu. Tačiau, nagrinėjant teisinę literatūrą *actio Pauliana* tema, tenka konstatuoti, jog mažai dėmesio skiriama klausimui, ar kreditorius gali ginčyti vien tik savo skolininko ar visą sandorių grandinę sudarančius sandorius. Senesnėje teismų praktikoje dėl sandorių negaliojimo instituto taikymo į šį klausimą buvo atsakoma teigiamai, tačiau nuo 1998 m. rugsėjo 28 d. priimtos nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-122/1998¹⁷⁹, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suabejojo dėl „sandorių grandinės“ negaliojimo, neatsižvelgiant į sąžiningųjų trečiųjų asmenų interesus.¹⁸⁰ Todėl naujausioje teismų praktikoje pripažįstama, kad „tuo atveju, kai kreditorius siekia nuginčyti sandorių grandinę, jo nuomone, pažeidžiančią jo, kaip skolininko kreditoriaus interesus, *actio Pauliana* gali būti taikomas tik pirminiam sandoriui, kuriame dalyvavo pats kreditoriaus skolininkas.“¹⁸¹ Paskesniems sandoriams šis institutas negali būti taikomas, kadangi tai pernelyg išplėstų kreditoriaus intervencijos į kitų asmenų teisinius santykius ribas ir pažeistų sąžiningo įgijėjo interesus.

Tokį teiginį be kita ko tinkamai iliustruoja kasacinio teismo nagrinėta civilinė byla, kurioje buvo iškeltas teisės taikymo ir aiškinimo klausimas, ar motinos kreditorius turi teisę ginčyti pirkimo-pardavimo sutartį, sudarytą tarp skolininkės sūnaus ir trečiojo asmens. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas į šį klausimą atsakė neigiamai, motyvuodamas tuo, jog „kasatorius, kaip motinos kreditorius, turi teisę Pauliano ieškiniu ginčyti *tik savo skolininkės* sudarytus sandorius.“¹⁸² Dėl kreditoriaus teisės ginčyti skolininkės sūnaus sandorį su trečiuoju asmeniu, kasacinis teismas pasisakė, jog „atsižvelgiant į tai, jog turtą pagal pirkimo–pardavimo sandorį įsigijusio atsakovo R. Š. su skolininke J. B. *nesieja prievoliniai santykiai*, tai J. B. kreditorius *neturi teisės Pauliano ieškiniu ginčyti šio sandorio*.“¹⁸³ Manytina, kad toks kasacinio teismo išaiškinimas atspindi ne tik įstatymo leidėjo siekį neleisti kreditoriui piktnaudžiauti savo teisėmis, bet ir CK 6.66 str. 5 d. įtvirtintą

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1998 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-122/98, kat. 6.

¹⁸⁰ Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Monografija. Vilnius: Justitia. 2009. P. 257-258.

¹⁸¹ Ten pat. P. 259.

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2011, kat. 35.6.1.

¹⁸³ Ten pat.

trečiųjų asmenų teisėtų interesų apsaugos nuostatą, nurodančią, kad „sandorio pripažinimas negaliojančiu pagal *actio Pauliana* institutą neturi įtakos sąžiningų trečiųjų asmenų teisėms į turtą.“¹⁸⁴

Atkreiptinas dėmesys, kad CK 80 str. 4 dalyje yra įtvirtintos sąžiningą įgijėją saugančios nuostatos, pagal kurias „turtas, buvęs pripažinto negaliojančiu sandorio dalyku, negali būti išreikalautas iš jį sąžiningai įgijusio trečiojo asmens, išskyrus CK 4.96 str. 1-3 d. numatytus atvejus, kai pradinio savininko teisėms išsaugomas prioritetas sąžiningo įgijėjo teisių atžvilgiu.“¹⁸⁵ A. Dambrauskaitės nuomone, tokio pobūdžio teisinis reglamentavimas naujajame CK ypač sustiprino sąžiningų įgijėjų interesų apsaugą.¹⁸⁶

Darytina išvada, kad susidūrus dviejų sąžiningų subjektų, t. y. kreditoriaus ir sąžiningo įgijėjo, vienaarūšiams interesams, numatytas teisinis reglamentavimas ir susiformavusi teismų praktika *actio Pauliana* bylose teikia prioritetą sąžiningo trečiojo asmens interesų apsaugai. Manytina, jog, nepaisant tikslo apsaugoti sąžiningo įgijėjo interesus, toks teisinis reguliavimas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimai susilpnina *actio Pauliana* institutą kaip kreditoriaus interesų gynimo būdą, kadangi, kaip jau buvo minėta, kreditorius objektyviai ne visada gali aktualiu laiku sužinoti apie skolininko sudarytą sandorį, o nesąžininga sandorio šalis jau būna spėjusi perleisti iš skolininko įgytą turtą sąžiningam įgijėjui.

Apibendrinami šiame poskyryje analizuotą klausimą galime konstatuoti, jog Pauliano ieškinys reiškiamas išimtinai dėl šių ieškinį teikiančio kreditoriaus skolininko sudarytų sandorių. Tokiu būdu siekiama apsaugoti sąžiningo įgijėjo interesus ir išvengti kreditoriaus piktnaudžiavimo savo teisėmis. Kreditorius gali išreikalauti perleistą turtą iš sąžiningo įgijėjo, kurio nesieja prievoliniai santykiai su skolininku, tik CK 4.96 str. 1-3 d. numatytais atvejais. Autoriaus nuomone, nepaisant siekio apsaugoti sąžiningo įgijėjo teisėtus interesus, toks teisinis reguliavimas susilpnina *actio Pauliana* instituto, kaip kreditoriaus interesų gynimo būdo, efektyvumą.

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

¹⁸⁵ Paminėtina, kad senojo CK 57¹ str. numatė, kad turtas galėjo būti išreikalautas iš sąžiningo įgijėjo ne tik neatlygintinio, bet ir atlygintinio sandorio atveju. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2003 m. balandžio 9 d. nutarimu konstatavo, kad „šiuo atveju turi būti ginamas ne tik kreditoriaus, bet sąžiningo trečiojo asmens interesas, todėl teismas turi įvertinti tai, ar trečiasis asmuo, sudarydamas sandorį su skolininku, buvo sąžiningas ar nesąžiningas, nors CK 57 str. trečiojo asmens sąžiningumas ar nesąžiningumas *expresis verbis* nėra minimi.“ - 2003 balandžio 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 17/01 „Dėl LR CK 57¹ str. (1998 m. birželio 11 d. redakcija) 3 ir 4 dalių atitikties LR Konstitucijai“.

¹⁸⁶ Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga // Jurisprudencija. 2002, Nr.28 (20). P. 31.

4. *ACTIO PAULIANA* INSTITUTO YPATUMAI BANKROTO PROCESĖ

Actio Pauliana gali būti taikomas ne tik skolininko mokumui sumažėjus, bet ir tuo atveju, kai skolininkui yra iškelta bankroto byla. Kaip žinia, „bankroto instituto paskirtis yra apsaugoti pirmiausia nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus, kreditorių teises ir interesus.“¹⁸⁷ Atsižvelgiant į tai, ĮBĮ 11 str. 3 d. 8 p. numatyta, kad „bankroto administratoriaus ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų apie įmonės sandorių sudarymą gavimo dienos patikrina bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, ir pareiškia ieškinius teisme dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais.“¹⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šią teisės normą aiškina ne tik kaip bankroto administratoriaus teisę, bet ir kaip pareigą.¹⁸⁹

Nepaisant to, kad „bankroto byloje kreditorių ir kitų suinteresuotų asmenų teisės yra siauresnės, negu ieškovo teisės, nagrinėjant civilines bylas pagal įprastines civilinio proceso taisykles“¹⁹⁰, ĮBĮ nuostatos nedraudžia teikti Pauliano ieškinį ir bankrutuojančios įmonės kreditoriams. „Uždraudimas bankrutuojančios įmonės kreditoriui pasinaudoti Pauliano ieškinio institutu ne tik neatitiktų šio instituto esmės ir paskirties, bet ir pažeistų kreditorių interesus, nes sumažėtų jų teisių ir teisėtų interesų gynimo galimybės.“¹⁹¹

Kasacinis teismas ne kartą yra pažymėjęs, jog „Įmonių bankroto įstatyme nereglamentuojami savarankiški sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindai, tik akcentuojami ginčytinų sandorių požymiai: priešingumas įmonės veiklos tikslams ir galima įtaka įmonės mokumui, todėl bankrutuojančios įmonės administratorius prieš bankroto bylos iškėlimą sudarytus šios įmonės sandorius gali ginčyti CK nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais, taip pat CK 6.66 str. pagrindu.“¹⁹² Pabrėžtina, kad, sutinkamai su ĮBĮ 1 str. 3 d., kitų įstatymų nuostatos taikytinos

¹⁸⁷ Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobauta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. 33 // Teismų praktika. 2001, Nr. 16.

¹⁸⁸ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001 m. Nr. 31-1010.

¹⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-86/2012, kat. 35.6.1; 36; 126.8.

¹⁹⁰ Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Jurisprudencija. 2005, Nr. 77 (69). P. 38.

¹⁹¹ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P. 53.

¹⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-262/2008, kat. 35.6.1; 45.6.

ties, kiek jos neprieštarauja ĮBĮ. Atsižvelgiant į tai, tiek teisės moksle¹⁹³, tiek teismų praktikoje sutariama, jog *actio Pauliana* institutas bankroto procese turi tam tikrą specifiką.

Pirmiausia paminėtina, kad taikant *actio Pauliana* institutą bankroto procese išlieka svarbus kreditoriaus interesų pažeidimo momentas, todėl „teismas privalo nustatyti, kurie iš bankroto byloje patvirtintų kreditorių jau buvo tuo metu, kai buvo sudaryta sutartis, ir sprendžia, ar sutarties sudarymas galėjo turėti įtakos įmonės turtinei padėčiai taip, kad ji iš dalies ar visiškai negalėtų atsiskaityti su kreditoriais.“¹⁹⁴ Tokia pozicija paaiškinama tuo, kad sprendžiant, ar buvo pažeistos kreditoriaus teisės ginčijamu sandoriu suteikiant pirmenybę kitam kreditoriui, reikia turėti omenyje tai, kad „kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, įstatymai nenustato bendrojo kreditorių lygybės principo, būdingo bankroto situacijai. Todėl nesant iškeltos bankroto bylos, įprastai skolininko sudarytas sandoris, kuriuo tenkinamas vieno kreditoriaus reikalavimas, nors ir yra suėję prievolių vykdymo kitiems kreditoriams terminai, įstatymų yra leidžiamas net ir esant neįvykdytų įsipareigojimų kitiems kreditoriams. Tokius sprendimus gali padiktuoti verslo logika. Svarbu, kad turto perleidimas nepažeistų kitų analogiškoje situacijoje esančių kreditorių teisių.“¹⁹⁵

Antra, nustatant, ar nepraleistas vienerių metų ieškinio senaties terminas (CK 6.66 str. 3 d.), taikytina speciali teisės norma – ĮBĮ 11 str. 3 d. 8 p. Taigi šiuo atveju CK 6.66 str. 3 d. nustatytas vienerių metų ieškinio senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo momento, kada įmonės bankroto administratorius *gavo* dokumentus apie ginčijamų sandorių sudarymą.¹⁹⁶

Galiausiai, esminis *actio Pauliana* instituto ypatumas bankroto procese yra susijęs su šio instituto taikymo teisinėmis pasekmėmis. Kadangi, bankroto procedūra liečia visų bankrutuojančios įmonės-skolininkės kreditorių interesus, „teismui pripažinus bankrutuojančios įmonės sandorį negaliojančiu CK 6.66 str. pagrindu, negali būti taikomi šio straipsnio 4 dalyje nustatyti teisiniai padariniai. Tokiais atvejais į skolininko nepagrįstai perleistą turtą (ar jo vertę) negali būti nukreipiamas nei vieno kreditoriaus reikalavimo patenkinimas. Šis turtas (ar jo vertė) grąžinamas bankrutuojančiai įmonei į bendrą turto masę ir naudojamas atsiskaityti su visais kreditoriais ĮBĮ nustatyta tvarka.“¹⁹⁷

¹⁹³ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011. P. 186; Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P. 53.

¹⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.

¹⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1.

¹⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2012, kat. 24; 35.6.1; 114.11; 123.7; 123.9.

¹⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.

Pasak I. Daubarienės, paskutinis iš minėtų *actio Pauliana* ypatumų bankroto procese ypač neigiamai veikia šio instituto paskirtį. Mokslininkės nuomone, „kreditorius, nesantis įkaito turėtoju, darbuotoju arba atitinkama valstybės įstaiga, turinti mokestinę reikalavimo teisę į skolininką, atsiduria nepalankioje situacijoje, kai pareiškus Pauliano ieškinį, po tam tikro laiko skolininkui iškeliami bankroto byla, kadangi jo reikalavimo teisė pagal ĮBĮ nuostatas bus tenkinama tik trečia eile.“¹⁹⁸ Įvertinus 2009-2011 m. Įmonių bankroto valdymo departamento pateiktą statistiką, I. Daubarienės pozicija yra pagrįsta, kadangi, pagal Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų eigos duomenis, trečiosios eilės kreditoriniai reikalavimai 2009 m. buvo patenkinti tik 4,4 %, 2010 m. - 3,1 %, o 2011 m. - vos 1,1 %.¹⁹⁹ Taigi pritartina mokslininkės nuomonei, kad, įmonei iškėlus bankroto bylą, kreditoriaus piniginės ir laiko sąnaudos Pauliano ieškiniui pareikšti nepateisins siekiamų teisinių pasekmių, kadangi nugincytu sandoriu perleistas turtas vis tiek bus gražintas į bankrutuojančios įmonės turto masę ir kreditoriaus galimybė gauti savo reikalavimo patenkinimą pagal ĮBĮ 35 str. nuostatas, atsižvelgus į statistinius duomenis, taps beveik neįgyvendinama.

Apibendrinant išdėstyta, *actio Pauliana* instituto taikymas bankroto procese turi tam tikrą specifiką: teismas privalo nustatyti, kurie iš bankroto byloje patvirtintų kreditorių jau buvo tuo metu, kai buvo sudaryta sutartis, ir nuspręsti, ar sutarties sudarymas galėjo turėti įtakos įmonės turtinei padėčiai taip, kad ji iš dalies ar visiškai negalėtų atsiskaityti su kreditoriais; CK 6.66 str. 3 d. nustatytas vienerių metų ieškinio senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo dienos, kada administratorius gavo dokumentus apie šių sandorių sudarymą; nugincytu sandoriu perleistas turtas arba jo vertė gražinamas į bendrą bankrutuojančios įmonės turto masę ir naudojamas atsiskaitymams su visais kreditoriais ĮBĮ nustatyta tvarka. Paskutinis ypatumas paneigia kreditoriaus poreikį naudotis *actio Pauliana* institutu, kadangi tuo atveju, kai nebaigus nagrinėti Pauliano ieškinį, skolininkui iškeliami bankroto byla, kreditoriaus galimybės bankroto procese patenkinti savo reikalavimą trečiaja eile praktiškai yra labai menkos.

¹⁹⁸ Daubarienė I. *Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymo praktiniai probleminiai aspektai // „Socialinių transformacijų raiška“: konferencijos straipsnių leidinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. P. 64-65.

¹⁹⁹ Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų eigos apžvalgos 2009-2011 m., <http://www.bankrotdep.lt/Apzvalgos.php>. Prisijungimo laikas: 2012-12-12.

IŠVADOS

- 1) Pauliano ieškinio nagrinėjimas neturi būti stabdomas vien dėl to, kad skolininkas ginčija kreditoriaus reikalavimo teisę kitoje civilinėje byloje, jeigu teismas, įvertinęs kitoje civilinėje byloje reiškiamo reikalavimo pobūdį ir galimo jo patenkinimo įtaką kreditoriaus reikalavimo teisei, padaro išvadą, kad kreditoriaus reikalavimo teisė nebus nugincyta.
- 2) Civilinės teisės mokslas sutaria, kad kreditorius gali reikšti Pauliano ieškinį, kai įrodo, jog turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką, laikosi kiek kitokios pozicijos, konstatuodamas, kad skolininkas *negali pažeisti būsimos prievolės*, todėl, išskyrus civilinės teisės doktrinoje minimus kreditoriaus reikalavimo teisės įrodinėjimo aspektus, nustato kreditoriui pareigą *papildomai įrodyti aplinkybę, jog jo reikalavimo teisė atsirado anksčiau nei ginčijamas sandoris*. Tokia kasacinio teismo teisės taikymo ir aiškinimo taisyklė yra kritikuotina, kadangi nesąžiningas skolininkas faktiškai gali pažeisti ir būsimos kreditoriaus teisės. Tokiu būdu skolininkas, dalyvaudamas civilinėje apyvartoje, gali ne tik ignoruoti kreditoriaus interesus, bet ir užkirsti kreditoriui kelią pasinaudoti *actio Pauliana* institutu.
- 3) Kasacinis teismas nukrypo nuo senesnės savo praktikos ir naujausioje savo praktikoje sutapatino nemokumo apibrėžimą *actio Pauliana* instituto prasme su nemokumo apibrėžimu ĮBĮ prasme. Toks apibrėžimų sutapatinimas yra netikslingas, kadangi nemokumas bankroto procese atlieka specifinę paskirtį, konstatuojant bankroto proceso iškėlimo pagrindo buvimą, ir yra vertinamas pagal *pradelstų* įsipareigojimų santykį su turimu asmens turtu, kai tuo tarpu *actio Pauliana* instituto taikymas nereikalauja, kad skolininko prievolė būtų vykdytina. Be to, nemokumo sąvoka ĮBĮ prasme taikoma tik juridiniams asmenims, todėl yra sunkiai pritaikoma fizinių asmenų turtinei padėčiai apibrėžti.
- 4) Pauliano ieškiniu ginčijamo sandorio privalomumas turėtų būti konstatuojamas pagal susiklosčiusias faktines aplinkybes tik tuo atveju, kai skolininko gautas ekvivalentas už perleistą turtą yra likvidus ir neapsunkina kreditoriaus galimybių įgyvendinti savo reikalavimo teisę.
- 5) Atsižvelgiant į tai, jog kreditorius Pauliano ieškiniu siekia patenkinti savo reikalavimo teisę, Pauliano ieškinys yra turtinio pobūdžio. Nepaisant to, kreditorius, norėdamas pasinaudoti šiuo institutu, neprivalo nurodyti konkretaus savo reikalavimo teisės dydžio, jeigu savo ieškinyje nekelia klausimo dėl konkrečios skolos priteisimo ar jos dydžio nustatymo ir teismas iš byloje esančių duomenų gali nustatyti visas *actio Pauliana* taikymui būtinas sąlygas.

- 6) Pauliano ieškiniu ginčijamo sandorio vertė neturi įtakos kreditoriaus teisei pasinaudoti *actio Pauliana* institutu, kadangi net dalinis kreditoriaus reikalavimo teisės patenkinimas iš ginčijamu sandoriu perleisto turto atitinka šio instituto kompensacinę paskirtį.
- 7) „Artimojo giminaičio“ sąvoką CK 6.67 str. prasme aiškintina siaurinamai pagal CK 3.135 straipsnį. Asmenys, kuriuos su skolininku sieja nepatenkantys į minėtą sąvoką artimi (pvz. svainystės) ryšiai, laikomi sąžiningais, tačiau šis ryšys gali būti taikomas kaip sąžiningumo vertinimo matas *actio Pauliana* kontekste.
- 8) Kreditorius, norėdamas sužinoti apie skolininko sudarytus sandorius, susiduria su objektyviai nuo jo valios nepriklausančiais sunkumais gauti tokio pobūdžio informaciją dėl asmens duomenų apsaugos teisinio reglamentavimo nelankstumo, todėl sutrumpintas vienerių metų ieškinio senaties terminas santykinai apriboja kreditoriaus galimybes pasinaudoti *actio Pauliana* institutu.
- 9) *Actio Pauliana* teisinių pasekmių taikymo ypatumas bankroto procese paneigia šio instituto taikymo poreikį kreditoriaus interesams apginti, kadangi turtas grąžinamas į bankrutuojančios įmonės turto masę ir kreditoriaus galimybė patenkinti savo reikalavimą pagal ĮBĮ 35 str. numatytą kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę yra beveik niekinė.
- 10) Darytina išvada, kad šiame darbe iškelta hipotezė pasitvirtino dalinai, kadangi, nepaisant to, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tinkamai aiškina *actio Pauliana* instituto paskirtį ir tam tikrus jo taikymo aspektus, kai kurios kasacinio teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės yra nesuderinamos su šio instituto tikslu – ginti kreditorių nuo nesąžiningų skolininko veiksmų.

PASIŪLYMAI

- 1) Koreguotina teismų praktika dėl kreditoriaus pareigos įrodyti aplinkybę, jog jo reikalavimo teisė atsirado anksčiau nei ginčijamas sandoris, numatant, jog tuo atveju, kai skolininkas ir trečiasis asmuo galėjo arba turėjo žinoti, kad pažeis būsimo kreditoriaus reikalavimo teises, šalys laikytinos nesąžiningomis, o sudarytas sandoris pripažintinas negaliojančiu.
- 2) Atribotinas „nemokumo“ apibrėžimas bankroto instituto prasme nuo „nemokumo“ apibrėžimo *actio Pauliana* prasme, numatant, kad „nemokumo“ sąvoka *actio Pauliana* kontekste suprantama kaip *faktinė* fizinio arba juridinio asmens ekonominė būklė, kuri, atsižvelgiant į konkrečios bylos faktines aplinkybes, vertintina pagal asmens gebėjimą vykdyti įsipareigojimus savo kreditoriams.
- 3) Koreguotinas Lietuvos Respublikos teisinis reglamentavimas dėl asmens duomenų apsaugos, numatant, kad kreditorius, pateikęs valstybinei institucijai įrodymus, jog turi galiojančią ir neabejotiną reikalavimo teisę, galėtų gauti duomenis apie jo skolininkui priklausantį turtą, skolininko sudarytų sandorių vertę ir sudariusias šiuos sandorius šalis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33–1014.
2. 2003 balandžio 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 17/01 „Dėl LR CK 57¹ str. (1998 m. birželio 11 d. redakcija) 3 ir 4 dalių atitikties LR Konstitucijai“.
3. 2011 birželio 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 12/2008–45/2009 „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo (2001 m. birželio 21 d. redakcija) 42 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 1129 "Dėl nekilnojamojo turto registro nuostatų patvirtinimo" patvirtintų Nekilnojamojo turto registro nuostatų 88 punkto (2007 m. vasario 27 d. redakcija), 97 punkto (2007 m. vasario 27 d., 2008 m. spalio 22 d., 2010 m. kovo 3 d., 2011 m. gegužės 4 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89–2741.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19–138.
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74–2262.
7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36–1340.
8. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso papildymo 57(1) straipsniu ir 84, 318, 472(1) straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 57–1582.
9. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2012, Nr. 57–2823.
10. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001 m. Nr. 31–1010.
11. Lietuvos Respublikos laikinąjį mokėjimų eilės tvarkos įstatymo pripažinimo netekusiu galios įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr. Nr. XI–293.
12. Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo turto registro įstatymo 42 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2012, Nr. 6–189.
13. Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatymas // Vyriausybės žinios. 1931 m. Nr. 367–2506.
14. U.S. Code. Bankruptcy (Jungtinių Amerikos Valstijų Bankroto kodeksas), <http://uscode.house.gov/download/pls/11C5.txt>. Prisijungimo laikas: 2012-12-12.
15. 740 ILCS 160/ Uniform Fraudulent Transfer Act (Vieningas nesąžiningo perleidimo aktas), <http://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=2055&ChapterID=57>. Prisijungimo laikas: 2012-12-12.

Specialioji literatūra

16. **Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt.** Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.
17. **Baublys. L., Beinoravičius D. ir kt.** Teisės teorijos įvadas. Antras pataisytas leidimas. Vilnius: Leidykla MES, 2012.
18. **Dambrauskaitė A.** Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Monografija. Vilnius: Justitia, 2009.
19. **Driukas A. ir Valančius V.** Civilinis procesas: teorija ir praktika. Antras tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
20. **Gecas D.** Kreditoriams žalingi aktai // Teisė. 1927, Nr. 12.
21. **Girard P. F.** Romėnų teisė. Kaunas: VDU Universiteto teisių fakulteto leidykla, 1932. T.2.
22. **Kavalnė S., Mikuckienė V. ir kt.** Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.
23. **Kavalnė S., Norkus R.** Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011.
24. **Mikelėnas V., Vileita A. ir kt.** Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
25. **Mikelėnas V. Bartkus. G. ir kt.** Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
26. **Mikelėnas V.** Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003.
27. **Mikelėnas V.** Prievolių teisė. Vilnius, 2002, I dalis.
28. **Mizaras V.** Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000.
29. **Ch.von Bar, F. Barrière et al.** Towards a European Civil Code. Forth Revised and Expanded Edition (editors: A. Hartkamp, M. Hesselink et. al.). Nijmegen: Kluwer Law International, 2011.
30. **Zimmermann R.** The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Cape Town: Juta and Co., Ltd., 1990.
31. **Брагинский М. И., Витрянский В. В.** Договорное право. Книга первая: Общие положения. 3-е изд., Статут, 2009.

Daktaro disertacijos

32. **Dambrauskaitė A.** Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2006.

33. **Baranauskas E.** Įkeitimo teisinis reguliavimas. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2002.

Moksliniai straipsniai

34. **Ambrasienė D., Cirtautienė S.** Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 37 (29).

35. **Augaitė D.** Actio Pauliana // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55 (47).

36. **Dambrauskaitė A.** Restitucijos taikymo sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose problemos // *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 37 (29).

37. **Dambrauskaitė A.** Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga // *Jurisprudencija*. 2002, Nr.28 (20).

38. **Daubarienė I.** Actio Pauliana instituto sutartiniuose santykiuose taikymo praktiniai probleminiai aspektai // „Socialinių transformacijų raiška“: konferencijos straipsnių leidinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

39. **Driukas A.** Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai // *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 39 (31).

40. **Mikelėnas V.** Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // *Justitia*. 2006, Nr. 4 (62).

41. **Mikuckienė V.** Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // *Jurisprudencija*. 2005, Nr. 77 (69).

42. **Norkūnas A.** Sąžiningumo principo įgyvendinimas // *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 42 (34).

43. **Papirtis L. V.** Preliminarioji sutartis // *Jurisprudencija*. 2002, Nr. 28 (20).

44. **Pranckevičius A., Pumputienė R.** Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (2) // *Juristas*. 2005, Nr. 5 (20).

45. **Vanhara D.** Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (actio Pauliana) probleminiai aspektai // *Juristas*. 2009 m. Nr. 11.

Teismų praktika

46. Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobauta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. 33 // *Teismų praktika*. 2001, Nr. 16.

47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl actio Pauliana, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. // *Teismų praktika*. 2008, Nr. 29.

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2012, kat. 35.6.1.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012, kat. 24.4; 35.6.1; 113.6.1.3; 113.6.2.4; 99.1.1.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-398/2012, kat. 35.6.1; 126.8.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugpjūčio mėn. 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2012, kat. 24; 35.6.1; 114.11; 123.7; 123.9.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-360/2012, kat. 35.6.1.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-365/2012, kat. 35.6.1.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos mėn. 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-366/2012, kat. 24.2; 34.3; 34.6.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-204/2012, kat. 35.6.1.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2012, kat. 35.6.1.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-86/2012, kat. 35.6.1; 36; 126.8.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-25/2012, kat. 35.6.1; 44.5.2.17.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2011, kat. 21.4.2.1; 35.6.1.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-440/2011, kat. 113.6.1.3.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2011, kat. 35.6.1.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-316/2011, kat. 113.6.2.4.

64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2011, kat. 35; 35.6; 35.6.1; 94; 94.2; 94.2.1.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-94/2010, kat. 35.6.1.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-15/2010, kat. 35.6.1; 41.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-99/2010, kat. 35.6.1; 41; 75.7; 99.1; 99.5.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-593/2009, kat. 21.4.2; 24.3; 35.6.1.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-538/2009, kat. 35.6.1.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-339/2009, kat. 35.6.1; 41.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2009, kat. 35.6.1; 41; 123.3.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2008, kat. 35.6.1; 126.2.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-540/2008, kat. 35.6.1.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-381/2008, kat. 94.2.1; 99.1.1; 106.4.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-262/2008, kat. 35.6.1; 45.6.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-178/2008, kat. 35.6.1.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-176/2008, kat. 21.4.1.1; 21.4.1.2; 21.4.2.1; 21.4.2.7; 21.6; 27.7; 35.6.1; 39; 45; 126.5.

80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-52/2008, kat. 21.4.1.3; 35.6.1; 110.1; 111.3; 112.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-310/2007, kat. 21.4.1.1; 30.4.1; 30.12.1; 33; 41.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2007, kat. 34.4.10; 34.5; 34.6; 78.2.1.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-497/2006, kat. 35.6.1.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2006, kat. 21.4.1.3; 35.6.1.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2006, kat. 32.6.2; 35.6.1; 42.8.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-898/2002, kat. 31.6.1.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-201/2001, kat. 31.6.1.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1998 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-122/98, kat. 6.

Kiti šaltiniai

89. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų eigos apžvalgos 2009-2011 m., <http://www.bankrotdep.lt/Apzvalgos.php>. Prisijungimo laikas: 2012-12-12.
90. Lietuvos makroekonomikos apžvalga Nr. 49 (2012-09-25), http://fin.seb.lt/vbfin/subscription/view.fw?id=4069&s_menu=4&lang=lt. Prisijungimo laikas: 2012-12-12.

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: actio Pauliana, kreditoriaus interesų gynimas, skolininko nesąžiningumas.

Actio Pauliana, kaip specialus kreditoriaus interesų gynimo būdas, buvo įtvirtintas Lietuvos teisiniame reglamentavime su tikslu padėti kreditoriui apginti savo teisėtus interesus nuo nesąžiningų skolininko veiksmų. Atsižvelgiant į tai, kad įstatymų leidėjas *actio Pauliana* institutu įtvirtino tam tikrą civilinės teisės subjektų sudaromų sandorių kontrolę, tinkamas ir teisingas šio instituto aiškinimas ir taikymas praktikoje yra ypač reikšmingas, siekiant užtikrinti visų asmenų teisėtų interesų pusiausvyrą.

Pastaraisiais metais dėl ekonominio nuosmukio padidėjo Pauliano ieškinių skaičius, todėl Lietuvos teismams teko aiškinti šio instituto taikymo sąlygas ir tam tikrais atvejais keisti senąją praktiką. Šiame baigiamajame darbe, vadovaujantis naujausia Lietuvos teismų praktika ir civilinės teisės mokslininkų pozicija, apžvelgiamos *actio Pauliana* taikymo sąlygos ir jų probleminiai aspektai bei specifiniai ypatumai bankroto procese, siekiant nustatyti, ar Lietuvos teismų praktika, atsižvelgdama į šio instituto paskirtį – ginti kreditoriaus interesus nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, tinkamai formuoja šio kreditoriaus interesų gynimo būdo taikymo ir aiškinimo taisykles.

Baigus tyrimą, padarytos išvados dėl probleminių *actio Pauliana* instituto taikymo aspektų, susijusių *inter alia* su kreditoriaus reikalavimo teisės įrodinėjimo ypatumais, *actio Pauliana* bylos nagrinėjimo sustabdymu, Pauliano ieškinio pobūdžiu ir žyminio mokesčio dydžiu, nemokumo sąvoka *actio Pauliana* kontekste, kreditoriaus reikalavimo ir ginčijamo sandorio dydžio nustatymu, bankroto proceso ypatumais ir t. t. Darbo pabaigoje, vadovaujantis atlikto tyrimo rezultatais, iš dalies buvo patvirtinta tyrimo pradžioje iškelta hipotezė. Atliktas tyrimas parodė, jog nepaisant to, jog Lietuvos teismų praktika tinkamai aiškina *actio Pauliana* instituto paskirtį ir tam tikrus jo taikymo aspektus, kai kurios kasacinio teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės yra nesuderinamos su šio instituto tikslu – ginti kreditorių nuo nesąžiningų skolininko veiksmų.

Atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, darbe siūloma koreguoti teismų praktiką dėl kreditoriaus pareigos įrodyti kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momentą prieš ginčijamo sandorio sudarymą, atriboti nemokumo apibrėžimus *actio Pauliana* ir bankroto institutų prasme ir koreguoti Lietuvos teisinį reglamentavimą dėl asmens duomenų apsaugos, kuris leistų kreditoriui laiku gauti informaciją apie savo skolininko turimą turtą ir sudarytus sandorius.

SUMMARY

Key words: *actio Pauliana, defence of interests of a creditor, dishonesty of debtor.*

Actio Pauliana as a special means of defence of the interests of a creditor was established in the legal regulation of Lithuania with a view to help the creditors to defend their legal interests against the dishonest actions of a debtor. Taking into account that the legislator established a certain control of the transactions between the entities of civil law by the institutes of *actio Pauliana*, proper interpretation and application of the institutes is especially significant in practice in order to ensure the balance of legal interest of all persons.

In recent years, due to the economical recession, the number of Paulian actions has increased and therefore, the Lithuanian courts had to explain the terms of application of the institutes and in some cases change the old practices. Based on the most recent Lithuanian case law and the position of the scientists of the civil law, the present thesis reviews the terms of application and problem aspects of *actio Pauliana* as well as its specific peculiarities in bankruptcy proceedings in order to ascertain whether the Lithuanian case law is properly making the rules of application and interpretation of this means of defence of interests of a creditor taking into account the purpose of the institutes – to defend the interests of a creditor against dishonest actions of a debtor.

Having carried out the research, the conclusions were drawn regarding the problem aspects of application of the institutes of *actio Pauliana*, related to *inter alia* the peculiarities of proving the claim right of a creditor, stay of *actio Pauliana* proceedings, the type of the Paulian action and the amount of stamp duty, the concept of insolvency in the context of *actio Pauliana*, establishing the amount of the claim of a creditor and the disputed transaction, the peculiarities of bankruptcy proceedings, etc. Based on the results of the research, the hypothesis raised at the beginning of the research was partially verified. The carried out research indicated that regardless of the fact that Lithuanian case law is properly interpreting the purpose and certain aspects of application of the institutes of *actio Pauliana*, some rules of application and interpretation of law created by the Court of Cassation are incompatible with the purpose of the institutes – to defend the interests of a creditor against dishonest actions of a debtor.

With regard to the obtained research results, the thesis suggests adjusting the case law regarding the obligation of the creditor to prove the claim right of the creditor arisen before the conclusion of the disputed transaction, to dissociate the definitions of insolvency in terms of the

institutes of *actio Pauliana* and bankruptcy, and to adjust the legal regulation in Lithuania regarding the protection of personal data, which would allow the creditor to receive the information on the assets and transactions of the debtor on time.